

Svobodová, Iva

Konjunktiv

In: Svobodová, Iva. *Morfologie současného portugalského jazyka. II, Sloveso*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 105-172

ISBN 978-80-210-7041-7; ISBN 978-80-210-7044-8 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131254>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

6. KONJUNKTIV

Základní funkce konjunktivu¹³⁰ spočívá v realizaci morfologického vyjádření non-reálného, to je potencionálního, volního nebo hodnotícího významu (více v kapitole 3.3.2.2.)

Modální významy non-reálné se vyznačují tím, že možný význam temporální se u něj může „amalgamovat s některým ze tří sémantických rysů tzv. vnitřní modální diference, která udává různé stupně možnosti (perspektivy) realizace příslušného non-reálně pojatého děje“¹³¹. Jde o tři následující sémy:¹³² význam faktibilní, význam eventuální, význam ireální.

Faktibilní význam „charakterizuje non-reálný děj s otevřenou možností realizace“¹³³ *Oxalá não chova amanhã!* „Kéž zítra neprší!“ – rozumí se, že existuje otevřená možnost, že pršet nebude.

Eventuální význam: charakterizuje non-reálný děj jako „děj s neudanou možností realizace (jak děj, tak perspektiva jeho realizace zůstávají v oblasti potencionálnosti)“¹³⁴. Větou: *Oxalá o João passasse no exame.* „Kéž by Jan udělal zkoušku.“ se rozumí, že možnost, že by Jan udělal zkoušku, zůstává v oblasti představy.

Význam ireální: charakterizuje non-reálný děj jako děj s uzavřenou možností realizace. *Oxalá não tivesse chovido!* Kéž by bývalo nepršelo! Možnost realizace pojmenovaného děje je uzavřena.

Použití konjunktivu je v portugalštině velmi pestré a odpovídá modelu B Zavadila, který rozlišuje čtyři typy funkčního použití slovesných modů: **větně kongruenční, větně nekongruenční, souvětně kongruenční a souvětně nekongruenční.**¹³⁵

1. Pokud je použití konjunktivu syntakticky i sémanticky nezávislé na jiné větě, pak jde o použití **větně nekongruenční**. Toto použití konjunktivu se používá v následujících významech:¹³⁶

- ve významu imperativu:

Trabalhem!

„Pracujte!“

- ve významu upozornění či přivolání pozornosti:

Advirta-se...

„Upozorňujeme, že ...“

¹³⁰ V některých románských jazycích, včetně brazilské portugalštiny, se používá termínu *subjunktiv*.

¹³¹ Zavadil, Čermák (2010:255).

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Zavadil, Čermák (2010:253).

¹³⁶ Gramática do Português (2013:535).

- ve významu výtky či kritiky:
Olha, tivesses reservado os bilhetes a tempo. „Poslyš, měl jsi rezervovat lístky včas.“;

- ve významu přání:
Haja saúde! „Na zdraví.“

- ve významu poděkování:
Bem haja! „Děkuji.“ (regionálně)

2. Pokud je použití konjunktivu syntakticky nezávislé, ale sémanticky řízené lexikálním výrazem modální povahy (zejména v prácích větách uvozených výrazy jako: *oxalá, talvez, Deus queira que, tomara, pudera*), pak mluvíme o **větně kongruenčním** použití konjunktivu. Toto použití je typické zejména pro zvolací věty a nepřímý rozkaz:

zvolací věty:

<i>Que Deus te ajude!</i>	„Bůh ti pomáhej.“
<i>Talvez vá ao cinema.</i>	„Možná půjdu do kina.“
<i>Oxalá façam boa viagem.</i>	„Kéž se jim dobře cestuje.“

- nepřímý rozkaz (v případě potřeby použít podmět je nutné jej klást před uvozovací spojku *que*:¹³⁷

<i>Ele que descanse.</i>	„On ať odpočívá.“
<i>Elas que digam...</i>	„Ony ať řeknou...“

3. O použití **souvětně kongruenčním** mluvíme tehdy, kdy je použití modu syntakticky i sémanticky vázáno na hlavní větu. Souvětně kongruenční použití konjunktivu se vyskytuje ve větách přímo modálních, tedy ve větách vedlejších substantivních, „kde je jeho přítomnost dána nor-reálným modálním významem nějakého výrazu věty hlavní, s nímž vlastně modálně kongruje“¹³⁸. Modální část věty je zastoupena:

- slovesnými i neslovesnými výrazy hodnotícími, jako například: *aborrecer* „otravovat, nudit“, *agradar* „potěšit“, *comover* „dojmout“, *desagradar* „nepotěšit“, *desgostar* „nelíbit se“, *entristecer* „rozesmutnět“, *impressionar* „udělat dojem“, *interessar* „zaujmout/zajímat“, *ofender* „urazit“, *preocupar* „dělat starosti“, *surpreender* „překvapit“;
- slovesy s výrazem volním (prácím o rozkazovacím): *dizer que* „řít, aby“, *ordenar que* „nařít, aby“, *pedir que* „požádat, aby“, *rogar que* „prosit, aby“, *suplicar* „žádonit“, *desejar que* „přát si, aby“, *querer, que* „chtít, aby“, atd.,
- a slovesy kauzativními: *mandar/ deixar + infinitiv* „nechat+ infinitiv“, *fazer com* „způsobit, že“, atd.. (více v kapitole 3.3.2.2.).

137 Gramática do Português I (2013:534).

138 Zavadil, Čermák (2010:253).

4. Použití **souvětně nekongruenční** je pak typické pro nepřímou modální souvětí, kdy je konjunktiv syntakticky sice závislý, ale sémanticky nezávislý, což je použití typické pro vedlejší věty okolnostní (přísluvečné) a vztažné, které nejsou řízeny žádným modálním výrazem ve větě hlavní.¹³⁹

„Spojky a tzv. relativna (vztažná zájmena a příslovce) zde vyjadřují vztahy mezi myšlenkovými obsahy, přičemž ale vedlejší věta není modálně závislá na větě hlavní. Modalita se v takové vedlejší větě vyskytuje vlastně jen proto, že jejím predikátorem je verbum finitum (tedy časované sloveso), které vždy musí kategorii modu nějak vyjadřovat. To vytváří možnost formalizovaného používání jednotlivých modů“¹⁴⁰ Tato formalizace modů ve vedlejší větě spočívá v tom, že modálnímu významu neodpovídají vždy modální formy. Zde hraje rozhodující roli při výběru správného způsobu faktor reálnosti či non-reálnosti děje (u vedlejších vět přísluvečných) nebo u vedlejších vět adjektivních určitost pojetí antecedentu související rovněž s potencionálním pojetím děje.

Procuramos a senhora que fala português.

„Sháníme tu paní, která **mluví** portugalsky.“

Procuramos uma secretária que fale português.

„Sháníme sekretářku, která **by mluvila** portugalsky.“

Se vais à biblioteca, devolve este livro. „Jestliže **jdeš** do knihovny, vrať tuto knihu.“

Se fores à biblioteca, devolve este livro. „Jestli **půjdeš** do knihovny, vrať tuto knihu.“

Se fosses à biblioteca, poderias devolver este livro

„**Kdybys šel** do knihovny, mohl bys vrátit tuto knihu?“

Přehled časů konjunktivního způsobu

		Jednoduché časy	Složené časy
Konjunktiv	PŘÍTOMNÝ ČAS	PŘÍTOMNÝ ČAS (Presente do conjuntivo)	
	MINULÝ ČAS	IMPERFEKTUM (Imperfeito do conjuntivo)	MINULÝ ČAS (pretérito do conjuntivo) PŘEDMINULÝ ČAS (Mais que perfeito do conjuntivo)
	BUDOUCÍ ČAS	JEDNODUCHÝ BUDOUCÍ ČAS (futuro simples do conjuntivo)	PŘEDBUDOUCÍ ČAS (Futuro composto do conjuntivo)

139 Tamtéž.

140 Tamtéž.

6.1. KONJUNKTIV PŘÍTOMNÉHO ČASU

6.1.1. Morfematická struktura

6.1.1.1. Slovesa pravidelná

U pravidelných sloves se konjunktiv přítomného času („*presente do conjuntivo*“) tvoří z lexematického základu, který vznikne odtržením koncovky 1.os. j.č. přítomného času indikativu *-o* a k němuž se připojí příslušné konjunktivní koncovky, které jsou vždy pro danou konjugační třídu atypické. Slovesa 1. konjugační třídy, která jsou zakončená na *-ar* pak přijímají konjunktivní koncovky se samohláskou *e*, zatímco slovesa 2. a 3. konjugační třídy zakončená na *-er* přijímají konjunktivní koncovky se samohláskou *a*.

Slovesa 1. konjugační třídy :

-e	-emos	andar	ande	andemos
-es	-eis		andes	andeis
-e	-em		ande	andem

Slovesa 2.a 3. konjugační třídy:

-a	-amos	viver	viva	vivamos
-as	-ais		vivas	vivais
-a	-am		partir	viva
		parta		partamos
		partas		partais
			parta	partam

6.1.1.2. Slovesa pravidelná s pravopisnou změnou

Pravopisná změna *c* ► *ç*

<i>conhecer</i> „znát“ → 1.os.sg. <i>conheço</i> → <i>conheç+a</i>	
conheça	conheçamos
conheças	conheçais
conheça	conheçam

Do této skupiny patří slovesa¹⁴¹ *adoecer* „onemocnět“ (1.os.sg. ► *adoeça*), *agradecer* „poděkovat“ (1.os.sg. ► *agradeça*), *convencer* „přesvědčit“ (1.os.sg. ► *convença*), *entris-*

141 U nepravidelných a odvozených sloves uvádíme vždy 1.os.sg. Ostatní osoby se časují podle flekčního vzoru základního či modelového slovesa.

tecer „zesmutnět“ (1.os.sg. ► *entristeça*), *estabelecer* „stanovit“ (1.os.sg. ► *estabeleça*), *estremecer* „třást se“ (1.os.sg. ► *estremeça*), *favorecer* „podpořit“ (1.os.sg. ► *favoreça*), *merecer* „zasloužit si“ (1.os.sg. ► *mereça*), *oferecer* „nabídnout“ (1.os.sg. ► *ofereça*), *parecer* „zdát se“ (1.os.sg. ► *pareça*), *perecer* „zahynout“ (1.os.sg. ► *pereça*), *pertencer* „patřit“ (1.os.sg. ► *pertença*), *tecer* „tkát“ (1.os.sg. ► *teça*), *torcer* „kroutit“ (1.os.sg. ► *torça*), *vencer* „přemoci, porazit“ (1.os.sg. ► *vença*), atd.

Pravopisná změna g ► j

<i>dirigir</i> „řídít“ → 1.os.sg. dirijo → dirij+a	
dirija	dirijamos
dirijas	dirijais
dirija	dirijam

Do této skupiny sloves se řadí také následující¹⁴¹: *abranger* „zahrnout“ (1.os.sg. ► *abranja*), *afligir* „zarmoutit“ (1.os.sg. ► *aflija*), *atingir* „dosáhnout“ (1.os.sg. ► *atinja*), *cingir* „opásat“ (1.os.sg. ► *cinja*), *corrigir* „opravit“ (1.os.sg. ► *corrija*), *exigir* „vyžádat“ (1.os.sg. ► *exija*), *fugir* „utéci“ (1.os.sg. ► *fuja*), *proteger* „chránit“ (1.os.sg. ► *proteja*), *tingir* „barvit“ (1.os.sg. ► *tinja*), atd.

Pravopisná změna kmenu gui, gue ► g

<i>distinguir</i> „rozlišit“ → 1.os.sg. distingo → disting+a	
distinga	distingamos
distingas	distingais
distinga	distingam

Takto se časují v konjunktivu také slovesa¹⁴¹: *erguer* „vztyčit“ (1.os.sg. ► *erga*), *extinguir* „uhasit“ (1.os.sg. ► *extinga*), *soerguer* „vztyčit“ (1.os.sg. ► *soerga*).

Přízvuk u sloves s kmenovými dvojhláskami

U sloves, kde mají kmenové dvojhlásky přízvuk na první samohláске, se tento přízvuk zachovává na stejném místě i v konjunktivním tvaru přítomného času: *desmaiar* „omdlít“, *ensaiar* „zkoušet“, *causar* „zapříčinit“, *cuidar* „opatrovat, pečovat“, *apoiar* „podporovat“

<i>desmaiar</i> „omdlít“ → 1.os.sg. desmaio → desmai+e	
desmaie	desmaiemos
desmaies	desmaieis
desmaie	desmaiem

Slovesa, která mají přízvuk (označen graficky) na první samohlásce dvojhlásky, si tento přízvuk zachovávají také v konjunktivních tvarech přítomného času. Jde o slovesa jako *enraizar* „zakořenit, zapustit kořeny“, *saudar* „zdravit“, *ajuizar* „soudit“, *arruinar* „ničit“, *europaizar* „poevropštit“, *reunir* „sejít se“ a *proibir* „zakázat“. Časování konjunktivu přítomného času u těchto sloves je pak následující:

<i>enraizar</i> „zakořenit“ → 1.os.sg. enraízo→enraíz+e	
enraíze	enraizemos
enraízes	enraizeis
enraíze	enraízem

<i>europaizar</i> „poevropštit“ → 1.os.sg. europeízo →europeíz+e	
europeíze	europeizemos
europeízes	europeizeis
europeíze	europeízem

<i>reunir</i> „sejít se“ → 1.os.sg. reúno→reún+a	
reúna	reunamos
reúnas	reunais
reúna	reúnam

<i>proibir</i> „zakázat“ → 1.os.sg. proíbo→proíb+e	
proíba	proibamos
proíbas	proibais
proíba	proíbam

6.1.1.3. Slovesa nepravidelná

Slovesa nepravidelná v konjunktivním tvaru přítomného času vykazují stejné změny jako v 1. osobě jednotného čísla přítomného času oznamovacího způsobu, ať už jde o změnu pravopisnou nebo flekční. Jejich výčet uvádíme níže:

- Slovesa na *-ear*:

<i>passear</i> „procházet se“ → 1.os.sg. <i>passeio</i> → <i>passei+e</i>	
<i>passeie</i>	<i>passeemos</i>
<i>passeies</i>	<i>passeeis</i>
<i>passeie</i>	<i>passeiem</i>

Podobně se časují slovesa¹⁴²: *alhear* „odcizit“ (1.os.sg. ► *alheie*), *bambolear* „vrávorat“ (1.os.sg. ► *bamboleie*), *basear-se* „zakládat se“ (1.os.sg. ► *baseie-se*), *cear* „večeřet“ (1. os. sg. ► *ceie*), *golpear* „bušit“ (1.os.sg. ► *golpeie*), *homenagear* „vzdát hold“ (1.os.sg. ► *homenageie*), *idear* „načrtnout“ (1.os.sg. ► *ideie*), *lisonjeiar* „lichotit“ (1.os.sg. ► *lisonjeie*), *nomeiar* „jmenovat“ (1.os.sg. ► *nomeie*), *pentear* „česat“ (1.os.sg. ► *penteie*), *recear* „bát se“ (1.os.sg. ► *receie*), *saborear* „ochutnávat“ (1.os.sg. ► *saboreie*), *chatear* „otravovat“ (1.os.sg. ► *chateie*), atd.

- Slovesa na *-iar*:

<i>odiar</i> „nenávidět“ → 1.os.sg. <i>odeio</i> → <i>odei+e</i>	
<i>odeie</i>	<i>odiemos</i>
<i>odeies</i>	<i>odieis</i>
<i>odeie</i>	<i>odeiem</i>

Stejným způsobem se časují slovesa¹⁴²: *ansiar* „toužit“ (1.os.sg. ► *anseie*), *incendiar* „zapálit“ (1.os.sg. ► *incendeie*), *mediar* (1.os.sg. ► *medeie*) „půlit“, *remediar* (1.os.sg. ► *remedeie*) „napravit“.

Pozor! Většina sloves ukončených na *-iar* jsou však pravidelná: „*abreviar*“ zkrátit, *adiar* „odložit“, *afiar* „brousit“, *copiar* „opsat“, *denunciar* „udat“, *depreciar* „opovrhovat“, *desviar* „svést z cesty“, *enviar* „poslat“, *financiar* „financovat“, *apreciar* „ocenit“, *assobiar* „hvízdát“, *caluniar* „pomluvit“, *contrariar* „odporovat“, *confiar* „důvěřovat“, *iniciar* „začít“ a *negociar* „vyjednávat“, atd.

142 U těchto sloves uvádíme vždy 1.os.sg. V ostatních osobách se tato slovesa časují podle flekčního vzoru základního nebo modelového slovesa.

• **Slovesa se změnou kmenové samohlásky v přízvučné slabice**

Slovesa zakončená na *-ir* se změnou *-e-* v *-i-* v přízvučné slabice v 1. os. sg. jsou nepravidelná ve všech osobách konjunktivu přítomného času.

<i>vestir</i> „obléci“ → 1.os.sg. <i>visto</i> → <i>vist+a</i>	
<i>vista</i>	<i>vistamos</i>
<i>vistas</i>	<i>vistais</i>
<i>vista</i>	<i>vistam</i>

Stejným způsobem se časují slovesa¹⁴²: *advertir* „upozornit“ (1.os.sg. ► *advirta*), *competir* „soutěžit“ (1.os.sg. ► *compita*), *conferir* „udělit“ (1.os.sg. ► *confira*), *mentir* „lhát“ (1.os.sg. ► *mintá*), *preferir* „dát přednost“ (1.os.sg. ► *prefira*), *referir* „referovat“ (1.os.sg. ► *refira*), *seguir* „následovat“ (1.os.sg. ► *sigá*), *sentir* „cítit“ (1.os.sg. ► *sinta*), *ferir* „zranit“ (1.os.sg. ► *fira*), *divertir* „bavit se“ (1.os.sg. ► *divirta*), *emergir* „čnit“ (1.os.sg. ► *emirja*), *servir* „sloužit“ (1.os.sg. ► *sirva*), *repetir* „opakovat“ (1.os.sg. ► *repita*), *diferir* „lišit se“ (1.os.sg. ► *difira*), *sugerir* „navrhnout“ (1.os.sg. ► *sugira*), atd.

Slovesa zakončená na *-ir* se změnou *-o-* v *-u* v přízvučné slabice v 1. os. sg. jsou také nepravidelná ve všech osobách konjunktivu přítomného času

<i>cobrir</i> „pokrýt“ → 1.os.sg. <i>cubro</i> → <i>cubr+a</i>	
<i>cubra</i>	<i>cubramos</i>
<i>cubras</i>	<i>cubrais</i>
<i>cubra</i>	<i>cubram</i>

Stejným způsobem se časují¹⁴²: *descobrir* „odhalit“ (1.os.sg. ► *descubra*), *dormir* „spát“ (1.os.sg. ► *durma*), *engolir* „polknout“ (1.os.sg. ► *engula*), *tossir* „kašlat“ (1.os.sg. ► *tussa*), atd.

• **Slovesa s nezměněnou kmenovou samohláskou**

U některých sloves dochází v přítomném čase oznamovacího způsobu ke změně kmenové samohlásky, a to pouze ve 2. a 3.os.sg a 3.os.pl. Jelikož tato nepravidelnost **nepostihuje 1.os. sg.** Časování těchto sloves v konjunktivu přítomného času je pravidelné s tím, že se v konjunktivních tvarech projeví nutně pouze pravopisné změny.

Jde o následující slovesa:

<i>acudir</i> „přijít na pomoc“ → 1.os.sg. <i>acudo</i> → <i>acud+a</i>	
<i>acuda</i>	<i>acudamos</i>
<i>acudas</i>	<i>acudais</i>
<i>acuda</i>	<i>acudam</i>

Stejně se také časují slovesa¹⁴²: *consumir* „spotřebovat“ (1.os.sg. ► *consuma*), *cuspir* „plyvat“ (1.os.sg. ► *cuspa*), *entupir* „plyvat“ (1.os.sg. ► *entupa*), *fugir* „utéci“ (1.os.sg. ► *fuja*), *sacudir* „třást“ (1.os.sg. ► *sacuda*), *subir* „stoupat“ (1.os.sg. ► *suba*), *sumir* „zmi-zet“ (1.os.sg. ► *suma*), atd.

<i>frigir</i> „smažit“ → 1.os.sg. frijo → frij+a	
frija	frijamos
frijas	frijais
frija	frijam

<i>moer</i> „mlít“ → 1.os.sg. moo → mo+a	
moa	moamos
moas	moais
moa	moam

<i>doer</i> „bolet“ → 3.os.sg. doa (defektní)	
-	-
-	-
doa	doam

Stejným způsobem se časují slovesa¹⁴²: *condoer-se* „smilovat se“ (1.os.sg. ► *condoa*), *corroer* „nahlodávat“ (1.os.sg. ► *corroa*), *esmoer* „přežvykovat“ (1.os.sg. ► *esmoa*), *remoer* „přemílat“ (1.os.sg. ► *remoa*), *roer* „hryzat“ (1.os.sg. ► *roa*),

<i>atribuir</i> „přisoudit“ → 1.os.sg. atribuo → atribu+a	
atribua	atribuamos
atribuas	atribuais
atribua	atribuam

Stejným způsobem se časují¹⁴²: *concluir* „uzavřít“ (1.os.sg. ► *conclua*), *contribuir* „při-spět“ (1.os.sg. ► *contribua*), *diminuir* „zmenšit“ (1.os.sg. ► *diminua*), *incluir* „zahrnout“ (1.os.sg. ► *inclua*), *possuir* „vlastnit“ (1.os.sg. ► *possua*), *restituir* „restituovat“ (1.os.sg. ► *restitua*), *substituir* „nahradit“ (1.os.sg. ► *substitua*), *excluir* „vyloučit“ (1.os.sg. ► *exclua*) a *usufruir* „užívat“ (1.os.sg. ► *usufrua*).

construir „postavit“ → 1.os.sg. construo → constru+a	
construa	construamos
construas	construais
construa	construam

• Slovesa ukončena v infinitivu na *-air*

cair „spadnout“ → 1.os.sg. caio → cai+a	
caia	caiamos
caias	caiais
caia	caiam

sair „odejít“ → 1.os.sg. saio → sai+a	
saia	saiamos
saias	saiiais
saia	saiam

Stejným způsobem se časují¹⁴²: *abstrair* „abstrahovat“ (1.os.sg. ► *abstraia*), *atrair* „přítáhnout“ (1.os.sg. ► *atraia*), *extrair* „vytěžit“ (1.os.sg. ► *extraia*), *contrair* „stáhnout“ (1.os.sg. ► *contraia*), *recair* „znovuupadnout do“ (1.os.sg. ► *recaia*), *trair* „zradit“ (1.os.sg. ► *traia*).

• Slovesa se ztrátou *-e* ve 3.os.sg. v indikativu

conduzir → 1.os.sg. conduzo → conduz+a	
conduza	conduzamos
conduzas	conduzais
conduza	conduzam

Stejným způsobem se časují¹⁴²: *aduzir* „uvést“ (1.os.sg. ► *aduzza*), *deduzir* „vyvodit“ (1.os.sg. ► *deduzza*), *introduzir* „uvést“ (1.os.sg. ► *introduza*), *produzir* „vyrobit“ (1.os.sg. ► *produza*), *reproduzir* „rozmnožit“ (1.os.sg. ► *reproduza*), *seduzir* „svést“ (1.os.sg. ► *seduzza*), *traduzir* „přeložit“ (1.os.sg. ► *traduzza*), *jazer* „ležet“ (1.os.sg. ► *jaza*), *adjazer* „setrvat u“ (1.os.sg. ► *adjaza*), *aprazer* „líbit se“ (1.os.sg. ► *aprazza*), *desprazer* „nelíbit se“ (1.os.sg. ► *desprazza*), *comprazer* „vyhovět“ (1.os.sg. ► *comprazza*), atd.

• Slovesa s nepravidelnou 1.os.sg. v indikativu

<i>medir</i> „měřit“ → 1.os.sg. meço → meç+a	
meça	meçamos
meças	meçais
meça	meçam

<i>ouvir</i> „slyšet“ → 1.os.sg. ouço → ouç+a	
ouça/oiça	ouçamos/oiçamos
ouças/oiças	ouçais/oiçais
ouça/oiça	ouçam/oiçam

<i>pedir</i> „žádat“ → 1.os.sg. peço → peç+a	
peça	peçamos
peças	peçais
peça	peçam

<i>valer</i> „mít hodnotu“ → 1.os.sg. valho → valh+a	
valha	valhamos
valhas	valhais
valha	valham

<i>perder</i> „ztratit“ → 1.os.sg. perco → perc+a	
perca	percamos
percas	percais
perca	percam

<i>poder</i> „moci“ → 1.os.sg. posso → poss+a	
possa	possamos
possas	possais
possa	possam

<i>caber</i> „vejít se“ → 1.os.sg. caibo → caib+a	
caiba	caibamos
caibas	caibais
caiba	caibam

Stejně se časují i slovesa odvozená¹⁴²: *ouvir* → *entreouvir* „zaslechnout“ (1.os.sg. ► *entreouça*), *pedir* → *impedir* „zabránit“ (1.os.sg. ► *impeça*), *pedir* → *despedir* „propustit“ (1.os.sg. ► *despeça*), *pedir* → *expedir* „zaslat“ (1.os.sg. ► *expeça*), *valer* → *desvaler* „nepodporovat“ (1.os.sg. ► *desvalha*), *valer* → *equivaler* „rovnat se“ (1.os.sg. ► *equivalha*).

• Slovesa s nepravidelnou 1. os. sg., a 2.a3 os.pl. v indikativu

<i>crer</i> → 1.os.sg. <i>creio</i> → <i>crei+a</i>	
<i>creia</i>	<i>creiamos</i>
<i>creias</i>	<i>creiais</i>
<i>creia</i>	<i>creiam</i>

<i>ler</i> → 1.os.sg. <i>leio</i> → <i>lei+a</i>	
<i>leia</i>	<i>leiamos</i>
<i>leias</i>	<i>leiais</i>
<i>leia</i>	<i>leiam</i>

<i>rir</i> → 1.os.sg. <i>rio</i> → <i>ri+a</i>	
<i>ria</i>	<i>riamos</i>
<i>rias</i>	<i>riais</i>
<i>ria</i>	<i>riam</i>

<i>ver</i> → 1.os.sg. <i>vejo</i> → <i>vej+a</i>	
<i>veja</i>	<i>vejamos</i>
<i>vejas</i>	<i>vejais</i>
<i>veja</i>	<i>vejam</i>

Podle těchto sloves se časují také sloves odvozená¹⁴²: *crer* → *descrer* „nevěřit“ (1.os.sg. ► *descreia*), *ler* → *reler* „znovu číst“ (1.os.sg. ► *releia*), *rir* → *sorrir* „usmívat se“ (1.os.sg. ► *sorria*), *ver* → *antever* „předcházet“ (1.os.sg. ► *anteveja*), *entrever* „zahlédnout“ (1.os.sg. ► *entreveja*), *prever* „předvídat“ (1.os.sg. ► *preveja*), *rever* „znovu vidět“ (1.os.sg. ► *reveja*), *prover* „vybavit, zásobit se“ (1.os.sg. ► *proveja*).

<i>dar</i> „dát“	
<i>dê</i>	<i>demos</i>
<i>dês</i>	<i>deis</i>
<i>dê</i>	<i>dêem</i>

<i>estar</i> „být“	
esteja	estejamos
estejas	estejais
esteja	estejam

<i>haver</i> „být, mít“	
haja	hajamos
hajas	hajais
haja	hajam

<i>ir</i> „jít“	
vá	vamos
vás	vades
vá	vão

• Slovesa s nepravidelnou 1.os.sg.

<i>dizer</i> „řít“	
diga	digamos
digas	digais
diga	digam

Stejně se časují také slovesa¹⁴²: *condizer* „být v souladu“ (1.os.sg. ► *condiga*), *contradizer* „protiřečit“ (1.os.sg. ► *contradiga*), *desdizer* „popřít“ (1.os.sg. ► *desdiga*), *entredizer* „říkat pro sebe“ (1.os.sg. ► *entrediga*), *maldizer* „proklínat“ (1.os.sg. ► *maldiga*), *predizer* „předvídat“ (1.os.sg. ► *prediga*), *redizer* „znovu opakovat“ (1.os.sg. ► *rediga*).

<i>fazer</i> „dělat“	
faça	façamos
faças	façais
faça	façam

Stejně se časují také slovesa: ¹⁴² *desfazer* „rozdělat“ (1.os.sg. ► *desfaça*), *malfazer* „škodit“ (1.os.sg. ► *malfaça*), *perfazer* „obnášet“ (1.os.sg. ► *perfaça*), *refazer* „předělat“ (1.os.sg. ► *refaça*), *satisfazer* „vyhovět“ (1.os.sg. ► *satisfaça*).

<i>trazer</i> „přinést“	
traga	tragamos
tragas	tragais
traga	tragam

• Slovesa, která jsou zcela nepravidelná

<i>querer</i> „chtít“	
queira	queiramos
queiras	queirais
queira	queiram

<i>requerer</i> „žádat“	
requeira	requeiramos
requeiras	requeirais
requeira	requeiram

<i>saber</i> „vědět“	
saiba	saibamos
saibas	saibais
saiba	saibam

<i>pôr</i> „položít“	
ponha	ponhamos
ponhas	ponhais
ponha	ponham

Stejně se časují také slovesa¹⁴² *antepor* „dát před“ (1.os.sg. ► *anteponha*), *apor* „připojit“ (1.os.sg. ► *aponha*), *decompor* „rozložit“ (1.os.sg. ► *decomponha*), *expor* „vyložit“ (1.os.sg. ► *exponha*), *impor* „vnutit“ (1.os.sg. ► *imponha*), *indispor* „rozčilit“ (1.os.sg. ► *indisponha*), *opor* „postavit do cesty“ (1.os.sg. ► *oponha*), *pressupor* „předpokládat“ (1. os.sg. ► *pressuponha*), *repor* „nahradit“ (1.os.sg. ► *reponha*), *sobrepor* „podložit“ (1.os.sg. ► *sobreponha*), *supor* „předpokládat“ (1.os.sg. ► *suponha*), *transpor* „překročit“ (1.os.sg. ► *transponha*).

<i>ser</i> „být“	
seja	sejamos
sejas	sejais
seja	sejam

<i>ter</i> „mít“	
tenha	tenhamos
tenhas	tenhais
tenha	tenham

Podle slovesa *ter se* v konjunktivu časují také slovesa¹⁴²: *abster-se* „zdržet se“ (1.os.sg. ► *abstenha-me*), *conter* „obsahovat“ (1.os.sg. ► *contenha*), *deter* „zadržet“ (1.os.sg. ► *detenha*), *entreter* „bavit“ (1.os.sg. ► *entretenha*), *manter* „udržet“ (1.os.sg. ► *mantenha*), *obter* „získat“ (1.os.sg. ► *obtenha*), *reter* „zadržet“ (1.os.sg. ► *retenha*), *suster* „podepřít“ (1.os.sg. ► *sustenha*), atd.

<i>vir</i> „přijít“	
venha	venhamos
venhas	venhais
venha	venham

Podle tohoto vzoru se časují také slovesa¹⁴²: *advir* „přihodit se“ (1.os.sg. ► *advenha*), *contravir* „odvětit, porušit“ (1.os.sg. ► *contravenha*), *intervir* „zasáhnout“ (1.os.sg. ► *intervenha*), *provir* „pocházet“ (1.os.sg. ► *provenha*).

6.1.2. Sémantický rozbor konjunktivu přítomného času

6.1.2.1. Typ větně nekongruenční

V typu větně nekongruenčním je konjunktivu přítomného času použito:

- ve významu imperativu (věta nemá podmět):

Trabalhem! „Pracujte!“
Está quieto, Rui! „Uklidni se, Rui!“

- ve významu upozornění či přivolání pozornosti:

Saiba o leitor. „Informujeme čtenáře ...“

Veja-se a página núm. 332. „Viz strana 332.“
Observe-se... „Podotkněme“.

- ve významu přání:
Bons olhos te vejamos! „Chraň tě Bůh!“
Viva Pedro! „Ať žije Pedro!“
Possas tu terminar tudo a tempo. „Kéž dokončíš vše včas.“
Haja chocolates em casa e estou feliz. „Bude doma čokoláda a nebude mi nic chybět.“
Passe bem. „Mějte se hezky.“ ;
- ve významu poděkování:¹⁴³
Bem haja! „Děkuji.“ (regionálně)

6.1.2.2. Typ větně kongruenční

Konjunktiv přítomného času se v typu větně kongruenčním objevuje zejména v přacích a zvolacích větách uvozených výrazy jako: *oxalá*, *Deus queira que*, *tomara*, *pudera*. Zatímco ve větně nekongruenčním typu má konjunktiv modální význam imperativní (tedy apelově přímý), tak v typu větně kongruenčním má konjunktiv modální význam deziderativní. To znamená, že „charakterizuje děj predikátoru jako předmět neapelově orientované vůle.“¹⁴⁴ Použití konjunktivu přítomného času se tedy vztahuje na:

- **věty přací**, v nichž se používá konjunktivu přítomného času pro vyjádření splnitelného přání, tedy ve faktibilním významu, protože vyjadřuje potencionálnost s otevřenou možností realizace.

Oxalá corra tudo bem. „Kéž/ať vše dobře dopadne!“
Tomara que não chova. „Kéž nebude pršet! /Hlavně ať neprší!“
Deus queira que não seja nada de grave. „Kéž/jen ať to není nic vážného.“
Quem me dera que tenhas razão. „Kéž máš pravdu!“

- **věty hlavní** vyjadřující **non-reálný** děj s potencionální otevřenou možností realizace. V nich lze použít jak indikativu, tak konjunktivu či infinitivu. Použití modusu závisí na výběru a syntaktickém (lineárním) uspořádání lexikálních prostředků. Pro vyjádření non-reálného děje s možnou realizací existují 4 konstrukce:

1. *ser capaz+infinitiv*

É capaz de *ir trabalhar* hoje à tarde.

¹⁴³ Tento příklad byl již uveden v kapitole 6. Jiný příklad pro poděkování s konjunktivem již neexistuje.

¹⁴⁴ Zavadil, Čermák (2010:252).

2. *se calhar*+*indikativ*

Se calhar vai trabalhar hoje à tarde

3. *indikativ* + *talvez*:

Ele vai trabalhar, talvez, hoje à tarde

4. *talvez* + *konjunktiv*

Talvez ele vá trabalhar hoje à tarde.

- věty zvolací:

Que Deus te ajude! „Bůh ti pomáhej.“

- **věty nepřímého rozkazu**, které mohou být použity s podmínkem, který je však od slovesa oddělen obligatorně uvozovací spojkou *que*:¹⁴⁵

Eles que não digam nada! „Oni ať nic neříkají.“

6.1.2.3. Typ souvětňě kongruenční

Použití souvětňě kongruenční se odvíjí od sémantické i syntaktické závislosti věty vedlejší na větě hlavní. Přítomnost konjunktivu ve **vedlejších větách obsahových** (podmětných a předmětných), které jsou uvozeny spojkou *que*, je dána modálním významem slovesa věty hlavní, proto se tato souvětí nazývají **přímo modální**. Čas konjunktivního tvaru je vždy podmíněn časem slovesa ve větě hlavní.

Pokud je sloveso věty hlavní v přítomném či budoucím čase, pak ve větě vedlejší figuruje konjunktiv přítomného času, který vyjadřuje vzhledem k větě hlavní současnost či následnost a vyjadřuje následující modální významy:

1. přání, vůli, očekávání (tj. slovesa s modálním významem volním);
2. zákaz, žádost, povolení (tj. slovesa direktivní);
3. souhlas, omluvu, návrh, doporučení;
4. nutnost (tj. výrazy a slovesa nutnostní);
5. lítost, zármutek, údiv, překvapení, radost, obavu (tj. slovesa s modálním významem hodnotícím);
6. možnost a nemožnost (tj. výrazy a slovesa s modálním významem možnostním);
7. pochybnost, nejistotu (tj. výrazy s modálním významem dubitativním);
8. pravděpodobnost (tj. výrazy s modálním významem probabilitativním);
9. domněnku (nebo názorové sloveso) v záporu nebo v otázce.

¹⁴⁵ Gramática do Português I (2013:534).

věta hlavní	věta vedlejší substantivní
PŘÍTOMNÝ ČAS / BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV PŘÍTOMNÉHO ČASU vztah současnosti či následnosti k větě hlavní

1. přání, vůle, očekávání, (modální význam volní či přací):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui quer/deseja</i> „Rui chce/ si přeje,	<i>que a Matilde lhe dê um beijo.</i> , aby ho Matylda políbila .“

2. zákaz, žádost, povolení (slovesa s modálním významem žádacím):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Pedro pede</i> „Petr žádá,	<i>que o diretor o receba.</i> aby ho ředitel přijal .“

3. souhlas, omluva, návrh, doporučení (slovesa s modálním významem volním vyjadřujícím vůli pojatou subjektivně (doporučovat, navrhopvat):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui sugere/aconselha</i> „Rui navrhuje/doporučuje,	<i>que a Sara vá ao médico.</i> aby si Sára zašla k lékaři.“

4. nutnost, důležitost, potřeba anebo také vhodnost (výrazy a slovesa vyjadřující modální význam volní s významem vůle objektivní):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>É necessário/preciso/importante</i> „Je nutné/důležité	<i>que a Matilde vá ao médico.</i> aby si zašla Matylda k lékaři.“

5. lítost, zármutek, údiv, překvapení, radost, obava (slovesa s modálním významem hodnotícím):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>É pena</i> „Je škoda,	<i>que não estejas aqui conosco.</i> že tady nejsi s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Agrada-me/É bom</i> „Těší mě/To je dobře,	<i>que estejas aqui conosco.</i> že jsi tady s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Receio/admira-me</i> „Obávám se/udivuje mne,	<i>que o banco esteja fechado.</i> že je banka zavřená.“

6. možnost, nemožnost (výrazy a slovesa s modálním významem možnostním - potencionálním):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>É possível/impossível</i> „Je možné/není možné,	<i>que não venha.</i> že nepřijde.“

7. pochybnost, nejistota (výrazy s modálním významem dubitativním):

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Duvido /não é certo/não tenho a certeza</i> „Pochybuji (není jisté/nejsem si jist),	<i>que venha.</i> že přijde.“

Výrazy dubitativní povahy vyskytující se v hlavní větě v záporném tvaru nebo v opačném významu: *ser certo* „být jisté“, *ter a certeza* „být si jist“, *não duvidar* „nepochybovat“, *ser evidente* „být jasné“, *ser inegável* „být nepopiratelné“, *não haver dúvida* „nebýt pochyb o čem“, *atd.* vyžadují použití indikativu ve větě vedlejší.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não duvido/É certo</i> „Nepochybuji/je jisté,	<i>que o banco está aberto.</i> že je banka otevřená.“

8. pravděpodobnost (výrazy s modálním významem probabilitativním)

věta hlavní	věta vedlejší
<i>É provável/improvável</i> „Je (ne)pravděpodobné,	<i>que venha.</i> že přijde.“

9. domněnka (názorové sloveso) v záporu:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não acho</i> „Nemyslím si,	<i>que o banco esteja aberto.</i> že je otevřená banka.“

Konjunktiv se může fakultativně vyskytovat po slovesech *achar, crer, julgar, pensar* ve větě vedlejší, která vystihuje dubitativní povahu děje:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Penso que</i> „Myslím,	<i>ele esteja com febre</i> že má teplotu.“

6.1.2.4. Typ souvětně nekongruenční

6.1.2.4.1. Vedlejší věty vztahné

Tento typ použití zahrnuje v sobě mody syntakticky závislé, ale sémanticky nezávislé. Použití modusu ve větě vedlejší tedy nesouvisí s modem věty hlavní tak, jak tomu bylo v předchozím případě. Konjunktiv v nich ale může také sloužit k vyjádření non-reálného významu **ve větách vedlejších vztahných**, kde vyjadřuje otevřenou možnost realizace, přání, vůle, žádané vlastnosti, apod. Často jsou tyto věty vedlejší uvozeny vztahným zájmenem *que, o que, quem, cujo*, ale také neurčitými zájmeny *alguém, algo, ninguém, nada*, či neurčitými adverbialními zájmeny *onde* a *como*. V češtině se často v překladu těchto vět objevuje podmiňovací způsob.

Použití indikativu či konjunktivu se odvíjí od povahy antecedenta. Ten může být buď reálný (pak je ve větě vedlejší indikativ) nebo non-reálný (pak je ve větě vedlejší konjunktiv). Čas konjunktivu se odvíjí od věty hlavní. Pokud je slovesný výraz v přítomném či budoucím čase nebo v imperativu, pak ve větě vedlejší se vyskytuje konjunktiv v přítomném čase, který vyjadřuje vzhledem k větě hlavní současnost. Následnost se u adjektivních vět vedlejších s významem non-reálným vyjadřuje konjunktivem futura (viz kapitola 6.6.2.2.).

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
PŘÍTOMNÝ ČAS /BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV PŘÍTOMNÉHO ČASU vztah současnosti k větě hlavní

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Precisamos de uma secretária</i> “Potřebujeme <i>sekretářku</i> ,	<i>que fale bem português.</i> která <i>by</i> mluvila portugalsky.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não está aqui ninguém</i> Není tady <i>nikdo</i> ,	<i>que me responda?</i> kdo <i>by</i> mi odpověděl?

V případě použití určitého členu u podstatného jména ve větě vedlejší je nutné použít indikativu. V českém překladu se pak vyskytuje ve větě vedlejší oznamovací způsob.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Está aqui a senhora</i> Je tady <i>ta paní</i> ,	<i>que fala português?</i> <i>která mluví portugalsky?</i>

6.1.2.4.2. Vedlejší věty adverbialní

Dalším typem vět vedlejších jsou **věty vedlejší okolnostní**. K těmto větám vedlejším patří podle tradičního dělení vedlejší věta okolnostní časová, způsobová, důvodová, účelová, podmínková, přípustková a místní. Moderní klasifikace však počítají s větším počtem adverbialních vět.

V některých případech jsou modální významy v těchto vedlejších větách druhořadé a neodpovídají modálním formám, které tento význam obvykle vyjadřují. Konjunktivní tvar ve vedlejší větě je v přítomném čase v případě, že sloveso věty hlavní je v čase budoucím či přítomném. Může vyjádřit jak vztah následnosti, tak vztah současnosti k větě hlavní.

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
PŘÍTOMNÝ ČAS /BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV PŘÍTOMNÉHO ČASU vztah současnosti či následnosti k větě hlavní

Vedlejší věty adverbialní účelové jsou uvozeny například spojkou *para que*, *a fim de que*, *de modo que* „aby“ a konjunktiv přítomný vyjadřuje děj současný nebo následný k větě hlavní.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Eu digo isto</i> „Já to říkám proto,	<i>para que o saibas/para que o faças.</i> abys to věděl/ abys to udělal. “

Vedlejší věty adverbialní podmínkové se slovesem v konjunktivu přítomného času jsou uvozeny například spojkou *caso*, *desde que* „jestliže, pokud“, *sem que*, *a menos que*, *a não ser que* „pokud ne, aniž, ledaže“, **nikdy** však **se spojkou se** „jestliže“

Sloveso v konjunktivu přítomného času v těchto větách vyjadřuje současnost nebo následnost potenciálního děje s otevřenou možností realizace. Temporální význam faktibilní podmínky je určen většinou kontextově, často je však také dvouznačný.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Telefone-te/telefonar-te-ei/vou telefonar-te</i>	<i>desde que/caso o desejes.</i>
„Já ti zavolám,	pokud/jestliže si to přeješ/budeš přát.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não podes/não poderás ir ao cinema</i>	<i>sem que pagues a entrada.</i>
„Nemůžeš/nebudeš moci jít do kina,	pokud/jestliže nezaplatíš vstupné.“

Pro vyjádření reálného významu se v těchto větách může použít spojky *se* a sloveso v indikativu:

věta hlavní	věta vedlejší → není konjunktiv
<i>Telefone-te/telefonar-te-ei/vou telefonar-te</i> „Zatelefonuji ti,	<i>se o desejes.</i> jestli si to přeješ.“
<i>Podes/ poderás ir ao cinema</i> „Můžeš/budeš moci jít do kina,	<i>se pagas a entrada.</i> jestliže zaplatíš vstupenku.“
<i>Telefona-me</i> „Zatelefonuj mi,	<i>se pretendes falar comigo.</i> jestliže si přeješ se mnou mluvit.“

Konjunktiv přítomného času se nikdy nevyskytuje ve větách vedlejších uvozených spojkou *se*:

věta hlavní	věta vedlejší → není konjunktiv
<i>Telefone-te/telefonar-te-ei/vou telefonar-te</i>	<i>*se o desejes.</i>
<i>Não podes/não poderás ir ao cinema</i>	<i>*se não pagues a entrada.</i>
<i>Telefona-me</i>	<i>*se não seja muito tarde.</i>
<i>Ela não te ouve/ouvirá</i>	<i>*se não grites.</i>

Konjunktiv přítomného času se vyskytuje ve **vedlejších větách adverbálních časových** vyjadřujících bezprostřední předčasnost či následnost, které jsou uvozeny například spojkou *antes que* „než, před tím, než“, *até que* „až, dokud“, *logo que* „jakmile“ a *assim que* „jakmile“¹⁴⁶.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Como/vou comer um pouco de bolo</i>	<i>antes que acabe.</i>
„Vezmu si kousek koláče	dříve , než se sní.“

146 Gramática Activa (1998: 8–9).

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Continuamos/ vamos continuar no trabalho</i>	até que nos dêem novas instruções.
„Budeme pokračovat v práci,	dokud nám nedají nové instrukce.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Telefone-te/vou telefonar-te</i>	logo que me despache. “
„Zavolám ti,	jakmile skončím v práci.“

Konjunktiv přítomného času se vyskytuje také ve **větách vedlejších přípustkových**, které vyjadřují podmínku vylučující výsledek děje věty hlavní. V těchto větách dochází k formalizovanému použití konjunktivu, protože ten ne vždy vyjadřuje non-reálnou podmínku, ale také podmínku faktibilní. Věty vedlejší přípustkové jsou pak nejčastěji uvozeny přípustkovými spojkami: *ainda que*, *embora*, *mesmo que*, *se bem que*, *ainda que*, všechny s významem „ačkoliv, přestože, i kdyby“, nebo *nem que* „ani kdyby“.

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Mesmo que/embora/ainda que</i> chova	<i>vamos ao futebol.</i>
„ I když prší,	jdeme/půjdeme na fotbal.“

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Se bem que ele não saiba</i> línguas	<i>nunca tem problemas quando viaja.</i>
„ I když neumí cizí jazyky,	nemá při cestování nikdy problém.“

Určité zvláštnosti vykazuje přípustkové spojení ***apesar de que***, která se však používá výhradně s infinitivním tvarem:

Apesar de o tempo estar bom, fico em casa. „Přestože je hezky, zůstanu doma.“

V některých slovnících a školských učebnicích se sice zmiňuje nutnost použití konjunktivu po *apesar de que*, nicméně ve skutečnosti je toto použití velmi sporadické:

Somos homens da selva, apesar de que as selvas já nem sequer existem.

„Jsme domorodci, přestože pralesy již téměř neexistují...“

Ve větách vedlejších **způsobových** dochází k důslednému rozlišování dvou modotemperálních funkcí indikativu a konjunktivu. Konjunktiv zde slouží pro vyjádření non-reálného významu s otevřenou potenciální možností realizace, indikativ pak má význam reálný a pouze konstatuje daný stav. Způsobové věty vedlejší jsou uvozeny spojkami *de maneira que*, *de forma que*, *de modo que* a v překladu pak mají dva významy:

„tak, aby“, nebo „tak, že“. V některých klasifikacích vět vedlejších je spojka *de modo que* spojená s konjunktivem považována za spojku účelovou nebo také důsledkovou.

věta hlavní		věta vedlejší + konjunktiv
<i>Ela fala/vai falar/falará em voz alta</i>	<i>de modo que</i>	<i>todos a ouçam bem.</i>
„Ona mluví/bude mluvit nahlas“	tak, aby	„ji všichni slyšeli.“

věta hlavní		věta vedlejší + indikativ
<i>Ela fala/vai falar/falará em voz alta</i>	<i>de modo que</i>	<i>todos a ouvem/ouvirão bem.</i>
„Ona mluví/bude mluvit nahlas“	tak, že	„ji všichni slyší/uslyší.“

6.2. KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU

6.2.1. Morfematická struktura

Konjunktiv minulého času (port. *pretérito do conjuntivo*) se tvoří pomocí konjunktivu přítomného času slovesa *ter* nebo *haver*¹⁴⁷ a příčestí minulého významového slovesa (viz kapitola: 5.4.1.1., 5.4.1.2., 5.4.1.3.).

TENHA + příčestí	TENHAMOS + příčestí
TENHAS + příčestí	TENHAIS + příčestí
TENHA + příčestí	TENHAM + příčestí

6.2.2. Sémantický rozbor konjunktivu minulého času

Konjunktiv minulého času se vyskytuje ve všech typech modálních vět, kromě typu větně nekongruenčního. Z hlediska vidového se u něj ztrácí rys atéličnosti. Minulý čas složený v konjunktivu vyjadřuje děje dokonavé, které se uskutečnily před dějem věty první, jejíž sloveso je v přítomném nebo budoucím čase nebo v imperativu.

6.2.2.1. Typ větně kongruenční

V **typu větně kongruenčním** se vyskytuje konjunktiv minulého času v pracích větách uvozených výrazem: *oxalá, talvez*. V tomto případě má konjunktiv význam non-reálný s otevřenou potenciální možností v blízké minulosti.

Oxalá tenha tido essa sorte! „Kéž měl štěstí“,
Deus queira que ela não tenha fugido». „Kéž neutekla.“

Také může mít význam potenciaální možnosti v blízké minulosti:

Talvez tenha caído mal. „Asi špatně dopadl.“

6.2.2.2. Typ souvětně kongruenční

V **typu souvětně kongruenčním (souvětí přímo modální)** se konjunktivu minulého času používá pro vyjádření předčasnosti děje věty vedlejší vzhledem k větě hlavní. Zatímco minulý složený čas má v indikativu imperfektní a repetitivní povahu, v konjunktivu vyjadřuje perfektní děj, který časově předchází ději věty hlavní, jejíž sloveso může být v přítomném či budoucím čase, popřípadě v imperativu.

¹⁴⁷ Pomocné sloveso *haver* se vyskytuje v současné portugalštině spíše sporadicky. Bylo obvyklejší v minulém století, především pak v portugalštině brazilské.

věta hlavní	věta vedlejší
PŘÍTOMNÝ ČAS	KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU
<i>temporální význam: přítomný</i>	temporální význam: pretéritní vidový význam: perfektní vztah k VH: předčasnost

Nejčastější výskyt konjunktivu minulého času byl zaznamenán tam, kde se v hlavní větě nacházejí výrazy s modálním významem avaliativním (hodnotícím), potenciálním, dubitativním a probabilitativním:

- **Avaliativní (hodnotící) výrazy ve VH:**

věta hlavní	věta vedlejší
É pena/ <i>Lamento/Tenho pena</i> „Je škoda/Je mi líto/ Mrzí mě,	<i>que não tenhas estado aqui conosco.</i> že jsi tady nebyla s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Agrada-me/É bom</i> „Těší mě/ To je dobře,	<i>que tenhas feito todos os exames.</i> že jsi složila všechny zkoušky.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Receio/Admira-me</i> „Obávám se/Divím se,	<i>que se tenha perdido na cidade</i> že ve městě zabloudil .“

- **Dubitativní a potencionální výrazy ve VH:**

věta hlavní	věta vedlejší
É possível/ É impossível/ <i>Duvido</i> „Je možné/Je nemožné/Pochybuji	<i>que tenha perdido o autocarro.</i> že zmeškal autobus.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não é certo/não tenho a certeza</i> „Není jisté/nejsem si jist,	<i>que tenha passado no exame.</i> že/ jestli udělal zkoušku.“

- **Výrazy s modálním významem probabilitativním ve VH:**

věta hlavní	věta vedlejší
É provável/improvável „Je pravděpodobné/nepravděpodobné,	<i>que tenha fugido ao estrangeiro.</i> že utekl do zahraničí.“

• Výrazy *esperar* a *pedir desculpa* ve VH.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui espera</i> „Rui doufá,	<i>que a Matilde já se tenha despachado do trabalho.</i> že Matylda již skončila v práci.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui pede desculpa à professora</i> „Rui se omluvá paní učitelce,	<i>que não tenha feito os trabalhos de casa.</i> že neudělal domácí úkoly.“

• Domněnka či názorové sloveso v záporu v VH.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não acho</i> „Nemyslím si,	<i>que o banco tenha estado aberto a essa hora.</i> že v tu dobu byla otevřená banka.“

Modotemporální funkce konjunktivu se může sporadicky vyskytnout i po slovesech *pensar, julgar, crer, achar*. V tom případě konjunktiv vystihuje dubitativní povahu minulého děje: *Penso que ele tenha estado com febre* „Myslím, že měla teplotu.“

6.2.2.2.1. Futurální význam konjunktivu minulého

Slovesa **direktivní** s modálním významem žadacím a některá slovesa **volitivní** s modálním významem volním či přacím, či některé výrazy **nutnostní** v hlavní větě téměř vylučují použití konjunktivu minulého času ve větě vedlejší. Pokud se vyskytuje, pak má kuriózně temporální význam budoucí, odvoditelný však od jednotlivých významů, z nichž se tato konstrukce skládá. V tom případě ale rodilí mluvčí upřednostňují použití konjunktivu přítomného času.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui quer/deseja/pede</i> „Rui chce/ si přeje,/žádá	<i>que a Matilde tenha feito/faça o trabalho até às oito.</i> aby Matylda měla hotovou/udělala tu práci do osmé hodiny.“

Věta hlavní	věta vedlejší
<i>É necessário/preciso/importante</i> „Je nutné/důležité	<i>que tenhas terminado/termines o relatório até às nove horas.</i> abys měl hotovou/dokončil zprávu do devíti hodin.“

6.2.2.3. Typ souvětně nekongruenční

6.2.2.3.1. Vedlejší věty vztažné

Použití konjunktivu minulého času ve **větech vedlejších vztažných** se odvíjí od vyjádření možnosti realizace, přání, vůle nebo žádané vlastnosti non-reálné v minulosti, přičemž sloveso věty hlavní je v některém z minulých časů. Věta vedlejší má vzhledem k větě hlavní vztah předčasný.

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
PŘÍTOMNÝ ČAS /BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU temporální význam: pretéritní vid: dokonavý vztah k VH: předčasnost

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Estamos à procura de uma pessoa</i> „Hledáme někoho ,	<i>que tenha visto</i> o acidente. kdo viděl tu nehodu?“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não está aqui ninguém</i> „Není tady nikdo ,	<i>que tenha estado na conferência?</i> kdo byl na konferenci ?“

V případě reálného referenta se použije u antecedenta určitého členu u podstatného jména a ve větě vedlejší indikativu. V českém překladu se pak vyskytuje ve větě vedlejší oznamovací způsob.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Está aqui a senhora</i> „Je tady ta paní ,	<i>que queria falar consigo, sr. Pereira.</i> která s vámi chtěla mluvit , pane Pereiro.“

6.2.2.3.2. Vedlejší věty adverbiální

Konjunktiv minulého času ve **větech vedlejších okolnostních** vyjadřuje minulou okolnost, která časově předchází ději věty hlavní, který je vyjádřen slovesným výrazem v přítomném či budoucím čase, popř. v imperativu.

věta hlavní	věta vedlejší adverbiální
PŘÍTOMNÝ ČAS /BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU temporální význam: pretéritní vid: perfektní vztah k VH: předčasnost

Vedlejší věty adverbiální podmínkové mají sloveso v konjunktivním tvaru minulého času v případě, že je jím vyjádřena podmínka splněná či nesplněná v minulosti, která ovlivňuje děj věty hlavní. Nejčastěji jsou tyto věty uvozeny spojkami *caso*, *desde que*, *sem que*.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Eu vou/irei contigo</i>	<i>caso/desde que já me tenhas pago o bilhete.</i>
„Já jedu/pojedu s tebou,	pokud jsi mi již zaplatil lístek.“
věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não podes dizer se filme é bom ou mau</i>	<i>sem que o tenhas visto ainda.</i>
„Nemůžeš/nebudeš moci říct, jestli ten film je dobrý nebo špatný,	pokud jsi ho ještě neviděl.“

Po spojce **se** „jestliže“ se ve větách příslovečných podmínkových konjunktivu minulého času nepoužívá.

věta hlavní	věta vedlejší není konjunktiv
<i>Eu vou/irei contigo</i>	<i>*se já me tenhas pago o bilhete.</i>
<i>Não podes dizer se filme é bom ou mau</i>	<i>*se não o tenhas visto ainda.</i>
<i>Ele não sabe nada</i>	<i>*se não lhe tenhas dito tudo.</i>
<i>O avô não te ouve/ouvirá</i>	<i>*se não lhe tenhas posto o aparelho no ouvido.</i>

Pro vyjádření reálné podmínky uskutečněné v minulosti slouží ve větách uvozených spojkou **se** indikativ:

věta hlavní	věta vedlejší není konjunktiv
<i>Eu vou/irei contigo</i>	<i>se já me pagaste o bilhete.</i>
<i>Não podes dizer se filme é bom ou mau</i>	<i>se não o viste ainda.</i>
<i>Ele não sabe nada</i>	<i>se não lhe disseste tudo.</i>
<i>O avô não te ouve/ouvirá</i>	<i>se não lhe puseste o aparelho no ouvido.</i>

Ve větách vedlejších přípustkových dochází stejně jako v přítomném čase (viz kapitola 6.1.2.4.2) k formalizovanému použití konjunktivu minulého času, který vyjadřuje jak přípustku reálnou tak přípustku non-reálnou vylučující uskutečnění děje věty hlavní. Pro připomenutí uvádíme nejčastěji používané přípustkové spojky: *ainda que*, *embora*, *mesmo que*, *se bem que*, přičemž všechny mají význam „ačkoliv, přestože, i kdyby“, nebo *nem que* „ani kdyby“.

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Mesmo que tenha chovido</i>	<i>vamos treinar o futebol.</i>
„I když přšelo,	jdeme/půjdeme trénovat fotbal.“
věta vedlejší	věta hlavní
<i>Embora tenha ganho muito dinheiro</i>	<i>não posso emprestar-te nada.</i>
„I když jsem vydělal hodně peněz,	nemohu ti žádné půjčit.“
věta vedlejší	věta hlavní
<i>Ainda que o tenha prometido</i>	<i>ela não nos ajuda/não vai ajudar-nos nada.</i>
„I když to slíbila,	nepomáhá/nepomůže nám vůbec.“
věta vedlejší	věta hlavní
<i>Se bem que não tenha aprendido línguas</i>	<i>nunca tem problemas quando viaja.</i>
„I když se nenaučil cizí jazyky,	nemá při cestování nikdy problém.“

6.2.2.3.3. Futurální význam konjunktivu minulého času

Vedlejší věty adverbialní časové se slovesem v konjunktivním tvaru minulého času mají temporální význam futurální a vyjadřují děje, které jsou považovány za dokonané v budoucnosti.

věta hlavní	věta vedlejší adverbialní
PŘÍTOMNÝ ČAS /BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU temporální význam: budoucí vid: perfektní vztah k VH: následnost

Tomuto významu také odpovídá futurální povaha časových spojek: *antes que* „než, před tím, než“, *até que* „až, dokud“, *logo que* „jakmile“, *assim que* „jakmile“. V tomto případě je možné použít také konjunktivu přítomného času.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Como/vou comer um pouco de bolo</i>	<i>antes que se tenha acabado/se acabe.</i>
“Vezmu si kousek koláče	dříve, než bude sněžený/se sní.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Continuamos/ vamos continuar no trabalho</i>	até que tenham terminado/terminem <i>o novo projecto.</i>
“Budeme pokračovat v práci,	dokud nebudou mít hotový/neukončí nový projekt.“

6.3. KONJUNKTIV IMPERFEKTA

6.3.1. Morfematická struktura

6.3.1.1. Slovesa pravidelná

Konjunktiv imperfekta (port. *imperfeto do conjuntivo*) se v portugalštině tvoří z tvaru ve 3. os. množného čísla minulého času jednoduchého, a to nahrazením jeho koncovek *-aram, -eram, -iram* příslušnými koncovkami uvedenými níže v tabulkách.

1. konjugační třída

slovesa ukončená na <i>-ar</i> .				
-asse	-ássemos	<i>falar</i> „mluvit“ <i>fal(aram)</i>	falasse	falássemos
-asses	-ásseis		falasses	falásseis
-asse	-assem	„mluvili“	falasse	falassem

2. konjugační třída

slovesa ukončená na <i>-er</i> .				
-esse	-êsemos/ éssemos	<i>escrever</i> „psát“ <i>escrev(eram)</i>	escrevesse	escrevêssemos
-esses	-êsseis/ésseis		escrevesseis	escrevêsseis
-esse	-essem	„psali“	escrevesse	escrevessem

U slovesných tvarů druhé konjugační třídy v 1. a 2. os. sg. a pl. u pravidelných sloves převažuje použití cirkumflexního přízvuku: **comêssemos**, **devêssemos**, u nepravidelných sloves pak dochází k otevření přízvukné samohlásky a k užití přízvuku ostrého: (**fizêssemos**, **quisêssemos**, **coubêssemos**, **pusessemos**, **tivêssemos**).

3. konjugační třída

slovesa ukončená na <i>-ir</i> .				
-isse	-íssemos	<i>partir</i> „odejít“ <i>part(iram)</i>	partisse	partíssemos
-isses	-ísseis		partisses	partísseis
-isse	-issem	„odešli“	partisse	partissem

6.3.1.2. Slovesa nepravidelná

Slovesa s nepravidelným časem minulým mají ve tvarech konjunktivu imperfekta lexematický základ 3.os.pl. jednoduchého času minulého, jehož koncovky (-*aram*, -*eram*, -*iram*) jsou nahrazeny příslušnými koncovkami pro imperfektum konjunktivu. Tyto však vždy neodpovídají kmenové infinitivní samohlásce. Tak například sloveso *dar* má v minulém čase jednoduchém tvar 3.os.pl. *deram*, proto bude přijímat koncovky -*esse*, -*esses*, -*esse*, -*éssemos*, -*ésseis*, -*essem*.¹⁴⁸ Připomeňme, že jde o následující slovesa: *caber* „vejít se“, *poder* „moci“, *ver* „vidět“, *dar* „dát“, *estar* „být“, *haver* „být, mít“, *ir* „jít“, *dizer* „říci“, *fazer* „dělat“, *trazer* „přinést“, *querer* „chtít“, *saber* „vědět“, *pôr* „klást, položit“, *ser* „být“, *ter* „mít“, *vir* „přijít“.

caber „vejít se“ ► 3.os.pl P.P.S.¹⁴⁹ <i>couberam</i> → coub+esse	
coubesse	coubéssemos
coubesses	coubésseis
coubesse	coubessem

Podobně se časují: *descaber* „být nevhodný“.

poder „moci“ ► 3.os.pl P.P.S. <i>puderam</i> → pud+esse	
pudesse	pudéssemos
pudesses	pudésseis
pudesse	pudessem

ver „vidět“ ► 3.os.pl P.P.S. <i>viram</i> → v+isse	
visse	vissemos
visses	visseis
visse	vissem

Připomeňme jen, že slovesa *prover* „vybavit, zásobit“ a *desprover* „zbavit“ jsou v jednoduchém čase minulém oznamovacího způsobu, a tudíž i v konjunktivu imperfekta,

148 Prakticky lze vytvořit tvar konjunktivu imperfekta u pravidelných i nepravidelných sloves tak, že část koncovky 3.os.pl. jednoduchého času minulého -*ram* nahradíme částí koncovky imperfektního konjunktivu -*sse*. Tento způsob je z hlediska praktického gramaticky správný. Pro účely obecnějšího výkladu však volíme postup nahrazování celých koncovek, který považujeme z hlediska jazykovědného za systematictější.

149 PPS-zkratka pro pretérito perfeito simples (jednoduchý čas minulý).

pravidelná: *(des)provesse, (des)provesse, (des)provesse, (des)provêssemos, (des)provêsseis, (des)provessem.*

dar „dát“ ► 3.os.pl P.P.S. <u>deram</u> → d+ <u>esse</u>	
desse	dêssemos
desses	dêsseis
desse	dessem

haver „být“ ► 3.os.pl P.P.S. <u>houveram</u> → houv+ <u>esse</u>	
houvesse	houvéssemos
houvesse	houvésseis
houvesse	houvessem

ir „jít“ a ser „být“ ► 3.os.pl P.P.S. <u>foram</u> (koncovka <i>-oram</i> je nahrazena atypickými koncovkami konjunktivu imperfekta <i>-osse, -osses, -osse, -ôssemos, ôsseis, ossem</i>)	
fosse	fôssemos
fosses	fôsseis
fosse	fossem

estar „být“ ► 3.os.pl P.P.S. <u>estiveram</u> → estiv+ <u>esse</u>	
estivesse	estivêssemos
estivesse	estivêsseis
estivesse	estivessem

dizer „říci“ ► 3.os.pl P.P.S. <u>disseram</u> → diss+ <u>esse</u>	
dissesse	dissêssemos
dissesses	dissêsseis
dissesse	dissessem

Stejně se časují v konjunktivu imperfekta slovesa odvozená od *dizer*¹⁵⁰: *condizer* (1.os. sg. ► *condisseyse*), *contradizer* „protiředit“ (1.os.sg. ► *contradisseyse*), *desdizer* „popřít“ (1.os.sg. ► *desdisseyse*), *entredizer* „říkat pro sebe“ (1.os.sg. ► *entredisseyse*), *maldizer* „proklínat“ (1.os.sg. ► *maldisseyse*), *predizer* „předvídat“ (1.os.sg. ► *predisseyse*), *redizer* „znovu opakovat“ (1.os.sg. ► *redisseyse*), atd.

fazer „dělat“ ► 3.os.pl P.P.S. <i>fizeram</i> → fiz+esse	
fizesse	fizéssemos
fizesses	fizésseis
fizesse	fizessem

Stejně se časují v konjunktivu imperfekta take odvozená slovesa¹⁵¹: *desfazer* „rozdělat“ (1.os.sg. ► *desfizesse*), *malfazer* „škodit“ (1.os.sg. ► *malfizesse*), *perfazer* „obnášet“ (1. os. sg. ► *perfizesse*), *refazer* „předělat“ (1.os.sg. ► *refizesse*), *satisfazer* „vyhovět“ (1.os.sg. ► *satisfizesse*), atd.

trazer „přinést“ ► 3.os.pl P.P.S. <i>trouzeram</i> → troux+esse	
trouxe	trouxéssemos
trouxe	trouxésseis
trouxe	trouzessem

querer „chtít“ ► 3.os.pl P.P.S. <i>quiseram</i> → quis+esse	
quisesse	quiséssemos
quisesses	quisésseis
quisesse	quisessem

Sloveso *requerer* „žádat“ je slovesem pravidelným v minulém čase. Proto i jeho konjunktivní tvar bude pravidelný: *requeresse*, *requeresses*, *requeresses*, *requeréssemos*, *requerésseis*, *requeressem*.

150 U těchto sloves uvádíme vždy jen tvar v 1.os.sg. V ostatních osobách se tato slovesa časují podle flekčního vzoru základního slovesa.

151 Viz poznámka 150.

saber „vědět“ -► 3.os.pl P.P.S. <u>souberam</u> → soub+esse	
soubesse	soubéssemos
soubesses	soubésseis
soubesse	soubessem

pôr „položít, klást“ -► 3.os.pl P.P.S. <u>puseram</u> → pus+esse	
puisse	puséssemos
pusses	pusésseis
puisse	pusessem

Stejně se časují také slovesa:¹⁵² *antepor* „dát přednost“ (1.os.sg. ► *antepuisse*), *apor* „připojit“ (1.os.sg. ► *apuisse*), *decompor* „rozložit“ (1.os.sg. ► *decompuisse*), *expor* „vyložit“ (1.os.sg. ► *expuisse*), *impor* „vnutit“ (1.os.sg. ► *impuisse*), *indispor* „rozčilit“ (1.os.sg. ► *indispuisse*), *opor* „postavit do cesty“ (1.os.sg. ► *opuisse*), *pressupor* „předpokládat“ (1.os.sg. ► *pressupuisse*), *repor* „nahradit“ (1.os.sg. ► *repuisse*), *sobrepor* „položít na sebe“ (1.os.sg. ► *sobrepuisse*), *supor* „předpokládat“ (1.os.sg. ► *supuisse*), *transpor* „překročit“ (1.os.sg. ► *transpuisse*).

ter „mít“ -► 3.os.pl P.P.S. <u>tiveram</u> → tiv+esse	
tivesse	tivéssemos
tivesses	tivésseis
tivesse	tivessem

Stejně se časují také slovesa *abster-se* „zdržet se“ (1.os.sg. ► *abstivesse*), *conter* „obsahovat“ (1.os.sg. ► *contivesse*), *deter* „zadržet“ (1.os.sg. ► *detivesse*), *entreter* „bavit“ (1. os. sg. ► *entretivesse*), *manter* „udržet“ (1.os.sg. ► *mantivesse*), *obter* „získat“ (1.os.sg. ► *obtivesse*), *reter* „zadržet“ (1.os.sg. ► *retivesse*), *suster* „podepřít“ (1.os.sg. ► *sustivesse*).

152 U těchto sloves uvádíme vždy jen tvar v 1.os.sg. V ostatních osobách se tato slovesa časují podle flekčního vzoru základního slovesa.

vir „přijít“ -► 3.os.pl P.P.S. <u>vieram</u> → vi+esse	
viesse	viéssemos
viesses	viésseis
viesse	viessem

Stejně se časují také slovesa:¹⁵³ *advir* „přihodit se“ (1.os.sg. ► *adviesse*), *contravir* „odvětit, porušit“ (1.os.sg. ► *contraviesse*), *intervir* „zasáhnout“ (1.os.sg. ► *interviesse*), *provir* „pocházet“ (1.os.sg. ► *proviesse*).

Pro srovnání uvádíme tvary sloves **ver a vir** v konjunktivním tvaru imperfekta.

vir z tvaru vieram (zachováno <i>ie</i>)		ver z tvaru viram (vzoru <i>ouvir - ouvisse</i>)	
viesse	viéssemos	visse	vissemos
viesses	viésseis	visses	visseis
viesse	viessem	visse	vissem

6.3.2. Sémantický rozbor konjunktivu imperfekta

6.3.2.1 Typ větně kongruenční

Konjunktiv imperfektního času v typu větně kongruenčním se objevuje zejména v přacích a zvolacích větách uvozených výrazy s modálním významem deiziderativním jako: *oxalá, talvez, Deus queira que, tomara, pudera*.

Ve větách přacích, v nichž se používá konjunktivu imperfekta pro vyjádření nesplnitelného přání v přítomnosti, může mít konjunktiv význam eventuální, kdy charakterizuje non-reálný děj jako děj s neudanou možností realizace, to znamená, že perspektiva jeho realizace zůstává v oblasti potenciálnosti, v oblasti představ a pravděpodobnost jeho uskutečnění je, na rozdíl od konjunktivu minulého času (kde je pravděpodobnost uskutečnění přání větší) téměř nulová, jak dokládají následující příklady:

Os meus pais estão no estrangeiro. Oxalá estivessem cá comigo.

(nulová pravděpodobnost)

„Rodiče jsou v zahraničí. Kéž by tu byli se mnou.“

¹⁵³ U těchto sloves uvádíme vždy jen 1.os.sg. V ostatních osobách se tato slovesa časují podle flekčního vzoru základního slovesa.

Věty práci s konjunktivem minulého času vyjadřují tedy přání, jehož uskutečnění je pravděpodobnější, jak dokládá následující kontext:

A ruivão já começou. A Sara saiu muito tarde. (větší pravděpodobnost)
*-Oxalá ela tenha chegado a tempo! – diz o João – A esta hora há pouco trânsito: Talvez tenha conseguido.*¹⁵⁴

„Schůze už začala. Sára ale odešla (na schůzi) moc pozdě.
 -Kéž tam přišla včas! V tuto hodinu je malý provoz. Snad to stihla.“

Ve významu non-reálného děje s potencionální otevřenou možností realizace v minulosti se používá tohoto konjunktivu ve spojení s lexikálním prostředkem *talvez* „snad, asi“.

Ele foi trabalhar, talvez, hoje à tarde.= Talvez ele fosse trabalhar hoje à tarde.
 „On šel asi dnes odpoledne pracovat.“

6.3.2.2. Typ souvětně kongruenční

Použití souvětně kongruenční se přímo odvíjí od modální a časové povahy slovesa věty hlavní. Konjunktiv imperfekta vyjadřuje děj atelický, který probíhá současně s dějem nebo následně po ději věty hlavní, jejíž sloveso je v některém z minulých časů nebo v podmiňovacím způsobu. Ve **vedlejších větách obsahových** (podmětných a předmětných) má však imperfektum konjunktivu temporální význam minulý:

věta hlavní	věta vedlejší
MINULÝ ČAS /PODMIŇOVACÍ ZPŮSOB	KONJUNKTIV IMPERFEKTA
	temporální význam: minulý
	vztah k VH: současnost, následnost

Konjunktiv imperfekta se ve vedlejší větě vyskytuje ve všech případech, jako jeho prezentní protějšek, tedy je-li ve větě hlavní sloveso (6.1.2.3.) vyjadřující zákaz, žádost, povolení (tj. slovesa direktivní), souhlas, omluvu, návrh, doporučení, nutnost (tj. výrazy a slovesa nutnostní), lítost, zármutek, údiv, překvapení, radost, obavu (tj. slovesa s modálním významem hodnotícím), možnost a nemožnost (tj. výrazy a slovesa s modálním významem možnostním), pochybnost, nejistotu (tj. výrazy s modálním významem dubitativním), pravděpodobnost (tj. výrazy s modálním významem probabilitativním), domněnku, názorové sloveso v záporu nebo v otázce, apod. Pro každou situaci uvádíme příklad:

¹⁵⁴ Gramática Activa (1998: 40–44).

- Ve VH je sloveso s modálním významem volným či přacím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui queria/desejava</i> „Rui chtěl/ přál si	que a Sara <i>lhe desse um beijo.</i> aby mu Sara <i>dala pusu.</i> “

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui esperava</i> „Rui doufal,	<i>que</i> a Diana <i>lhe desse um beijo no dia dos Namorados.</i> že mu Diana dá na Valentýna pusu. “

- Ve VH je sloveso s modálním významem žádacím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Pedro pediu</i> „Petr požádal,	que o diretor o <i>recebesse.</i> aby ho ředitel přijal. “

- Ve VH je sloveso s modálním významem volným vyjadřujícím vůli pojatou subjektivně:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Tiago sugeriu</i> „Tiago navrhl,	que a Joana <i>tirasse uns dias de folga.</i> aby si Joana vzala pár dnů dovolené.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O César pediu desculpa</i> „César se omluvil,	que não <i>estivesse a prestar atenção.</i> že nedává pozor.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O médico recomendou</i> „Lékař doporučil,	que a Matilde <i>fosse fazer radiografia.</i> aby <i>šla</i> Matylda na rentgen.“

- Slovesa nutnostní s významem vůle objektivní:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era necessário/preciso/importante</i> „Bylo nutné, důležité	que a Matilde <i>fosse ao médico.</i> aby <i>šla</i> Matylda k lékaři.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Eu precisava</i> „Potřebovala jsem,	que a Matilde <i>fosse buscar o pão.</i> aby <i>zašla</i> Matylda pro chléb.“

- Slovesa s modálním významem hodnotícím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era pena</i> „Byla škoda,	<i>que não estivesses ali conosco.</i> že jsi tam nebyla s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Agradou-me/ Era bom</i> „Měl jsem radost, / Bylo dobře,	<i>que estivesses ali conosco.</i> že jsi tam byl s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Receava</i> „Obávala jsem se,	<i>que se perdessem na cidade.</i> že ve městě zabloudí .“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Admirava-me</i> „Divil jsem se,	<i>que falasses mal de mim.</i> že o mně špatně mluvíš .“

- Výrazy a slovesa s modálním významem možnostním – potencionálním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era (im) possível</i> „Bylo/Nebylo možné,	<i>que chegasse atrasado.</i> že se opozdí.“

- Výrazy a slovesa s modálním významem dubitativním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Duvidava</i> „Pochyboval jsem,	<i>que aceitasse o convite.</i> že přijme pozvání.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não era certo/não tinha a certeza</i> „Nebylo jisté/nebyl jsem si jist,	<i>que viesse.</i> jestli přijde .“

Tyto výrazy vyskytující se v hlavní větě a označující jistotu, jako jsou: *ser certo/ ter a certeza* „být si jist“, *não duvidar* „nepochybovat“, *ser evidente* „být jasné“, *ser inegável* „být nepopíratelné“, *não haver dúvida* „nebýt pochyb o čem“ atd., vyžadují použití indikativu ve větě vedlejší.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não duvidava</i> „Nepochyboval jsem,	que viria že přijde.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era certo/ tinha a certeza</i> „Bylo jisté/ byl jsem si jist,	que iria conosco ao teatro. že s námi půjde do divadla.“

- Výrazy s modálním významem probabilitativním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era provável/improvável</i> „Bylo (ne) pravděpodobné	que viesse. že přijde.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era provável/improvável</i> „Bylo (ne)pravděpodobné ,	que o banco estivesse aberto. že byla banka otevřená.“

- Sloveso vyjadřující domněnku či názor v záporu:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não achava</i> „Nemyslela jsem si,	que o banco estivesse aberto. že byla banka otevřená.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não parecia</i> „Nezdálo se,	que estivesse preocupado. že jsi měl starosti.“

6.3.2.3. Typ souvětňě nekongruenční

6.3.2.3.1. Vedlejší věty vztažné

Použití slovesného modusu **ve větách vedlejších vztažných** se odvíjí od povahy antecedenta, stejně jako v předchozích kapitolách (6.1.2.4.1. 6.2.2.3.1). Antecedent může být buď reálný (pak je ve větě vedlejší použito indikativu) nebo non-reálný (pak je sloveso věty vedlejší v konjunktivu).

Pokud je sloveso věty hlavní v některém z minulých časů (kromě minulého času složeného) nebo v kondicionálu a propozice vedlejší věty vztažné vyjadřuje současnost či následnost vzhledem k větě hlavní, pak figuruje ve větě vedlejší konjunktiv imperfekta.

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
MINULÝ ČAS KONDICIONÁL	KONJUNKTIV IMPERFEKTA temporální význam: pretéritní vid: nedokonavý vztah k VH: současnost/následnost

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Precisávamos de uma secretária</i> „Potřebovali bychom/j sme sekretářku,	<i>que soubesse falar português.</i> která by uměla portugalsky. “

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não estava ali ninguém</i> „Nebyl tam nikdo ,	<i>que estivesse interessado no assunto.</i> kdo by se o to zajímal. “

V případě, že referent antecedenta je reálný/konkrétní, pak je determinován určitým členem a sloveso věty vedlejší je použito v indikativu, stejně jako je tomu v českém překladu:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Estava ali a senhora</i> „Byla tam ta paní ,	<i>que queria falar com o sr. Pereira.</i> která si přála mluvit s panem Pereirou. “

6.3.2.3.2. Vedlejší věty adverbiální

Ve **větech vedlejších okolnostních** se konjunktivu imperfekta používá v případě, že sloveso v hlavní větě je v některém z minulých časů (kromě minulého času složeného), popřípadě v kondicionálu. Vedlejší věta pak vyjadřuje současnost nebo následnost.

věta hlavní	věta vedlejší adverbiální
MINULÝ ČAS KONDICIONÁL	KONJUNKTIV IMPERFEKTA temporální význam: pretéritní vid: nedokonavý vztah k VH: současnost/následnost

- Vedlejší věty adverbiální účelové:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Eu disse-te isso/ telefonei-te</i>	<i>para que o soubesses/ para que te pudesses preparar.</i>
„Já jsem ti to řekl proto,	abys to věděl/ aby ses mohl připravit.“

- Vedlejší věty adverbiální časové:¹⁵⁵

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Decidiu afastar-se</i>	<i>antes que fosse expulso.</i>
„Rozhodl se odejít	dříve, než by ho vypověděli ze země.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Continuaram no trabalho</i>	<i>até que lhe dessem novas instruções.</i>
„Pokračovali v práci,	dokud neobdrželi nové instrukce.“

- Vedlejší věty **přípustkové**:

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Mesmo que chovesse</i>	<i>fomos/iríamos ao futebol.</i>
„I když pršelo,	šli jsme/bychom na fotbal.“

¹⁵⁵ U spojky *logo que* v minulém čase se používá indikativního způsobu, který vyjadřuje reálnou propozici (viz : Svobodová “*Sintaxe da Língua Portuguesa*” (2015).

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O novo director aboliu as taxas</i>	<i>logo que tomou posse.</i>
„Nový ředitel zrušil poplatky,	hned po té, co se ujal funkce.“

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Embora o tempo estivesse bom</i>	<i>ficámos em casa.</i>
„Přestože bylo pěkné počasí,	zůstali jsme doma.“

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Ainda que estivesse cansada</i>	<i>ajudou-me no trabalho.</i>
„I když byla unavená,	pomohla mi v práci.“

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Se bem que ele não soubesse línguas</i>	<i>nunca tinha problemas quando viajava.</i>
„I když neuměla cizí jazyky,	neměla při cestování nikdy problém.“

• Vedlejší věty **způsobové/účelové**:

věta hlavní		věta vedlejší
<i>Ela falava em voz alta</i>	<i>de modo que</i>	<i>todos a ouvissem bem.</i>
„Ona mluvila nahlas	tak, aby	ji všichni slyšeli.“

věta hlavní		věta vedlejší
<i>Ela falava em voz alta</i>	<i>de modo que</i>	<i>todos a ouviam bem.</i>
„Ona mluvila nahlas	tak, že	ji všichni dobře slyšeli.“

• Vedlejší věty **podmínkové**: (imperfeketum vyjadřuje podmínku *potenciální eventuální*)

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Telefonava-te/telefonar-te-ia</i>	<i>se/desde que o desejasses.</i>
„Já bych ti zavolal,	kdyby sis to přál. “

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não poderias/não podias ir ao cinema</i>	<i>sem que pagasses a entrada.</i>
„Nemohl bys jít do kina,	kdybys nezaplatil. “

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Ela não te ouviria/ouvira</i>	<i>a não ser que gritasses.</i>
„Neslyšela by tě,	kdybys nekřičel. “

V těchto větách vedlejších hovoříme o konjunktivu potenciálním eventuálním, který vyjadřuje

- a) děj potenciální s neudanou možností realizace v přítomnosti (zůstávající pouze v oblasti představ);
- b) děj s otevřenou možností realizace v budoucnosti;
- c) děj nebo podmínku ireálnou či kontrafaktickou:

a) Se o Zé *pudesse* ajudar-te, seria ótimo.

„Kdyby ti Zé mohl pomoci, bylo by to skvělé.“

(možné)

b) Se *estivesses* aqui comigo, estaria feliz.

„Kdybys tu byl se mnou, byl bych šťastný.“

(možné, ale téměř nereálné)

c) Se o Zé *fosse* teu amigo, terias sido|/|tinhas sido convidado para a festa.

„Kdyby byl Zé tvůj přítel, pak bys býval byl pozván na oslavu.“ (nemožné, ireálné)

c) Se os homens *tivessem* asas, tudo seria diferente.

„Kdyby měl člověk křídla, bylo by vše jiné.“

(kontrafaktické)

- Vedlejší věty **srovnávací**, které vyjadřují srovnání s non-reálným významem.

Ele sobe as árvores como se fosse um macaco.

„Leze po stromech, jako kdyby byla nějaká opice.“

Ela fala francês como se fosse uma francesa.

„Ona mluví francouzsky rodilá Francouzka.“

Eles tratam-me como se fosse o filho deles.

„Chovají se ke mně, jako kdybych byl jejich syn.“

Ela fala como se entendesse o assunto.

„Ona mluví, jako kdyby tomu rozuměla.“

6.3.3. KONJUNKTIV IMPERFEKTA/PERFEKTA V TYPU SOUVĚTNĚ KONGRUENČNÍM

V typu **souvětně kongruenčním** (souvětí přímo modální), kdy se konjunktivu minulého času používá pro vyjádření předčasnosti děje věty vedlejší vzhledem k větě hlavní, je možné použití konjunktivu imperfekta, který má silnější modální hodnotící a dubitativní či potencionální význam než konjunktivu minulého času. Toto nahrazení je individuální. Uvádíme jen ty příklady, které byly použity rodilými mluvčími.

věta hlavní	věta vedlejší
PŘÍTOMNÝ ČAS	KONJUNKTIV MINULÉHO ČASU (slabší modální význam) KONJUNKTIV IMPERFEKTA (silnější modální význam) temporální význam: pretéritní vidový význam: perfektní časový vztah k VH: předčasnost

- Výrazy s modálním významem hodnotícím v hlavní větě:

věta hlavní	věta vedlejší
É <i>pena</i> /É <i>bom</i> „Je škoda,	<i>que não tenhas estado/estivesses ali conosco.</i> že jsi tam nebyla s námi.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Agrada-me</i> „Jsem rád,	<i>que tenhas estado/estivesses ali conosco.</i> že jsi tam byl s námi.”

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Receio</i> „Obávám se,	<i>que se tenha perdido/perdesse na cidade.</i> že ve městě zabloudil.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Admira-me</i> „Divím se,	<i>que tenha falado/falasse mal de mim.</i> že o mně špatně mluvil.“

- Výrazy a slovesa s modálním významem možnostním – potencionálním v hlavní větě:

věta hlavní	věta vedlejší
É possível „Je možné,	<i>que tenha perdido/perdesse o autocarro.</i> že zmeškal autobus.”

věta hlavní	věta vedlejší
É possível „Je možné,	<i>que tenha ficado/ficasse triste ao saber a notícia.</i> že byl smutný, když se dozvěděl tu zprávu.“

- Výrazy doufat a omluvit se ve VH:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui espera</i> „Rui doufá,	<i>que a Matilde se tenha despachado/se despachasse do trabalho.</i> že Matylda již skončila v práci.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui pede desculpa</i> à professora „Rui se omluvá paní učitelce,	<i>que não tenha feito/fizesse os trabalhos de casa..</i> že <i>neudělal</i> domácí úkoly.“

6.4.KONJUNKTIV PŘEDMINULÉHO ČASU

6.4.1 Morfematická struktura

Konjunktiv předminulého času (port. *mais-que-perfeito do conjuntivo*) se tvoří pomocí auxiliárního slovesa *ter* ve tvaru konjunktivu imperfekta (v portugalštině brazilské se občas používá také pomocné sloveso *haver*) a příčestí minulého významového slovesa (viz kapitoly: 5.4.1.1. 5.4.1.2., 5.4.1.3.)

TIVESSE + příčestí	TIVÉSSEMOS + příčestí
TIVESSES + příčestí	TIVÉSSEIS + příčestí
TIVESSE + příčestí	TIVESSEM + příčestí

6.4.2. Sémantický rozbor konjunktivu předminulého času

6.4.2.1. Typ větně nekongruenční

V typu větně nekongruenčním je výskyt konjunktivu předminulého času spojený s významem určité kritiky, výtky a podobných sdělení:

Não posso partir amanhã. Já não há vagas no voo.
„Nemůžu zítra odletět. Už není místo v letadle“.

*Olha, tivesses reservado a tempo.*¹⁵⁶
„Měl sis rezervovat letenku včas.“

Tivesse a ambulância chegado mais cedo e ele ainda estaria vivo.
„Kdyby ambulance přijela dříve, on by byl na živu.“

6.4.2.2. Typ větně kongruenční

Konjunktiv plus-quam-perfektního času v typu větně kongruenčním se objevuje zejména v přacích a zvolacích větách uvozených výrazy s modálním významem deziderativním jako: *oxalá, talvez, Deus queira que, tomara, pudera*. Má význam ireálního, nesplnitelného přání v minulosti a charakterizuje non-reálný děj jako děj s nemožnou realizací.

Os meus pais foram para o estrangeiro. Oxalá não tivessem ido.
„Rodiče jeli do zahraničí. Kéž by bývali nikam neodjeli.“

¹⁵⁶ Gramática do Português (díl I.) (2013: 535).

Ele não podia vir à festa. Oxalá tivesse vindo.
„On nemohl přijít na oslavu. Kéž by býval přišel.“

Não tinha dinheiro para as férias. Oxalá tivesse tido.
„Neměl jsem peníze na dovolenou. Kéž bych býval měl.“

6.4.2.3. Typ souvětňě kongruenční

Použití předminulého času konjunktivu v souvětňě kongruenčním typu je možné v případě, že sloveso věty hlavní je v některém z časů minulých nebo v podmiňovacím způsobu a děj věty vedlejší je vzhledem k němu předčasný. Vyjadřuje tedy děj vidově dokonavý.

věta hlavní	věta vedlejší KONJUNKTIV plusquamperfekta
MINULÝ ČAS KONDICIONÁL	temporální význam: minulý vztah k VH: předčasnost vidový typ: telický/konkluzivní

Ve **vedlejších větách obsahových** (podmětných a předmětných) se vyskytuje plusquam-perfektního času konjunktivu v následujících případech:

- Ve VH je sloveso *pedir desculpa* nebo *esperar*:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui pediu desculpa</i> „Rui se omluvil paní učitelce,	<i>que não tivesse prestado atenção na aula anterior.</i> že v předešlé hodině nedával pozor.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui esperava</i> „Rui doufal,	<i>que a Matilde lhe tivesse comprado o livro.</i> že mu Matylda koupila tu knihu.“

- Ve VH jsou slovesa a slovesné výrazy s modálním významem hodnotícím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Agradou-me/Admirou-me</i> „Měl jsem radost/Divil jsem se,	<i>que o Tiago tivesse ganho a corrida.</i> že Tiago vyhrál běžecký závod.“

- Ve větě hlavní jsou výrazy a slovesa s modálním významem možnostním – poten-
cionálním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era possível</i> „Bylo možné,	<i>que se tivessem encontrado no dia anterior.</i> že se potkali den před tím.“

- Ve větě hlavní jsou výrazy a slovesa s modálním významem dubitativním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Duvidava</i> „Pochyboval jsem,	<i>que tivesse lido todo o livro em tão curto tempo.</i> že přečetl celou tu knihu v tak krátkém čase.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não era certo (Não tinha a certeza)</i> „Nebylo jisté/nebyl jsem si jist,	<i>que lhe tivesse dito a verdade no dia anterior.</i> jestli mu řekl předchozí den pravdu.“

- Ve větě hlavní jsou výrazy s modálním významem probabilitativním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Era provável/improvável</i> „Bylo pravděpodobné/nepravděpodobné,	<i>que lhe tivesse mentido no dia anterior.</i> že mu předchozí den lhali.“

- Ve větě hlavní je sloveso vyjadřující domněnku či názor **v záporu**:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não achava</i> „Nemyslela jsem si,	<i>que ele tivesse ganho a corrida.</i> že vyhrál běžecký závod.“

6.4.2.4. Typ souvětň nekongruenční

6.4.2.4.1. Vedlejší věty vztažné

Konjunktiv plus-quam-perfektního času se vyskytuje, pokud je sloveso věty hlavní v některém z minulých časů (kromě minulého času složeného) nebo v kondicionálu a propozice vedlejší věty vztažné vyjadřuje předčasnost.

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
MINULÝ ČAS KONDICIONÁL	KONJUNKTIV IMPERFEKTA temporální význam: pretéritní vid: dokonavý vztah k VH: předčasnost

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Precisávamos de falar com alguém</i> „Potřebovali jsme mluvit s někým ,	<i>que tivesse visto o acidente.</i> kdo viděl tu nehodu.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não estava ali ninguém</i> „Nebyl tam nikdo ,	<i>que tivesse visto o acidente.</i> kdo by viděl tu nehodu.“

V případě reálného referenta je ve větě vedlejší použito indikativu, stejně jako je tomu v českém překladu. Podstatné jméno zastupující antecedent je pak determinováno určitým členem.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Estava ali a senhora</i> „Byla tam ta paní ,	<i>que tinha visto o acidente.</i> která viděla nehodu.“

6.4.2.4.2. Vedlejší věty adverbiální

Konjunktivu plus-quam-perfekta se používá také ve **větách vedlejších okolnostních** a to v případě, že sloveso hlavní věty je v některém z minulých časů (kromě minulého času složeného), popřípadě v kondicionálu. Vedlejší věta pak vyjadřuje předčasnost, kterou mohou významově vyjadřovat jen přípustkové věty vedlejší.

věta hlavní	věta vedlejší adjektivní
MINULÝ ČAS KONDICIONÁL	KONJUNKTIV IMPERFEKTA temporální význam: pretéritní vid: nedokonavý vztah k VH: předčasnost

- Vedlejší věty přípustkové

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Mesmo que tivesse chovido</i> „I když pršelo (i když bylo napršeno),	<i>fomos/iríamos jogar futebol.</i> šli jsme na fotbal.“

věta vedlejší	věta hlavní
<i>Ainda que tivesse sido operada</i> „I když byla po operaci,	<i>ajudou-me no trabalho.</i> pomohla mi v práci.“

- Vedlejší věty adverbialní **podmínkové** mají sloveso v konjunktivu plusquamperfektu v případě, že sloveso věty hlavní je ve složeném nebo jednoduchém kondicionálu nebo ve složeném plusquamperfektu indikativu. V tom případě vyjadřují modální význam kontrafaktický. Všechny podmínkové spojky, včetně spojky *se*, se mohou s konjunktivem plusquamperfekta pojit.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Ter-te-ia telefonado/tinha-te telefonado</i> Já bych ti býval zavolał,	<i>se o tivesses desejado.</i> kdyby sis to býval přál.

6.4.2.4.3. Futurální význam konjunktivu předminulého času

Vedlejší věty adverbialní časové se slovesem v konjunktivním tvaru minulého času mají temporální význam futurální, což vyplývá také z futurální povahy časových spojek: *antes que* „než, před tím, než“, *até que* „až, dokud“, *logo que* „jakmile“, *assim que* „jakmile“. V těchto případech je použití tohoto času fakultativní, přičemž častěji se používá konjunktivu imperfekta. S takovým výskytem futurálního konjunktivu předminulého času se lze setkat v následujících typech vět vedlejších:

- Ve VH je výraz s modálním významem volním či přacím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui queria/desejava</i> „Rui chtěl/ přál si,	<i>que a Matilde lhe tivesse preparado a comida.</i> aby Matylda měla připravený oběd.“

- Ve VH je výraz s modálním významem žadacím:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O director pediu</i> „Petr požádal	<i>que o Pedro tivesse terminado o relatório até às nove.</i> aby měl Petr hotovou zprávu do devíti hodin.“

- Ve VH je výraz či sloveso s modálním významem volním subjektivním či objektivním:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui sugeriu (Era preciso)</i> „Rui navrhl/Bylo potřeba	<i>que a Matilde tivesse embrulhado a prenda antes de a mãe chegar.</i> aby měla Matylda zabalený dárek před tím, než přijde matka.“

- adverbialní věty vedlejší:

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Continuámos no trabalho</i> Pokračovali jsme v práci,	<i>até que tivesse terminado/terminasse o novo projecto</i> ¹⁵⁷ . dokud nebyl hotový/neukončili nový projekt.

157 Podle nového pravopisu: *projeto*.

6.5. KONJUNKTIV BUDOUCÍHO ČASU

6.5.1. Morfematická struktura

6.5.1.1. Slovesa pravidelná

Konjunktiv budoucího času (port. *futuro do conjuntivo*) se tvoří z tvaru 3. osoby minulého času jednoduchého indikativního a to nahrazením **-aram, -eram, -iram** koncovkami uvedenými níže v tabulkách, které zachovávají v každé konjugační třídě svou tématickou samohlásku.¹⁵⁸ U pravidelných sloves je tvar konjunktivu futura shodný s tvarem osobního infinitivu (kapitola 8.1.).

1. konjugační třída

slovesa ukončená na -ar .				
-ar	-armos	3.os.pl. minulého času jednoduchého indikativního <i>falar</i> ► <i>falar<u>am</u></i> ►	falar	falarmos
-ares	-ardes		falares	falardes
-ar	-arem		falar	falarem

2. konjugační třída

slovesa ukončená na -er .				
-er	-ermos	3.os.pl. minulého času jednoduchého indikativního <i>escrever</i> ► <i>escrever<u>am</u></i> ►	escrever	escrevermos
-eres	-erdes		escreveres	escreverdes
-er	-erem		escrever	escreverem

3. konjugační třída

slovesa ukončená na -ir .				
-ir	-irmos	3.os.pl. minulého času jednoduchého indikativního <i>partir</i> ► <i>partir<u>am</u></i> ►	partir	partirmos
-ires	-irdes		partires	partirdes
-ir	-irem		partir	partirem

¹⁵⁸ Tvar konjunktivu futura je možné vytvořit u pravidelných i nepravidelných sloves tak, že část koncovky 3.os.pl. jednoduchého času minulého **-am** nahradíme koncovkami osobního infinitivu: **-es, -, -mos, -des, -em**. Ty jsou pak shodné s koncovkami osobního infinitivu (kap. 8.1.) Tento způsob je z hlediska praktického gramaticky správný. Pro účely obecnějšího výkladu však volíme postup nahrazování celých koncovek, který považujeme z hlediska jazykovědného za systematictější.

6.5.1.2. Slovesa nepravidelná

Ke slovesům s nepravidelným konjunktivem futura patří všechna slovesa, která jsou nepravidelná v čase minulém. Jejich koncovky ve 3.os.pl. jsou nahrazeny koncovkami uvedenými výše v tabulkách pro jednotlivé konjugační třídy.¹⁵⁹ Stejně jako v případě konjunktivu imperfekta i zde je nutné podotknout, že koncovky konjunktivu futura se ne vždy shodují s tematickou samohláskou inifnitivu. Například sloveso *estar* a *dar*, které mají v minulém čase indikativním jednoduchém tvaru *deram* a *estiveram*, mají ve tvaru konjunktivu futura koncovky typické pro druhou konjugační třídu.

Nepravidelnost v minulém čase pak vykazují slovesa: *caber* „vejít se“, *poder* „moci“, *ver* „vidět“, *dar* „dát“, *estar* „být“, *haver* „být“, *ir* „jít“, *dizer* „říci“, *fazer* „dělat“, *trazer* „přinést“, *querer* „chtít“, *saber* „vědět“, *pôr* „klást, položit“, *ser* „být“, *ter* „mít“, *vir* „přijít“.

caber „vejít se“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého couberam (koncovku -eram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času druhé konjugační třídy)	
couber	coubermos
couberes	couberdes
couber	couberem

Stejně se časuje také sloveso *descaber* „být nevhodný“ (1.os.sg. ▶ *descouber*).

poder „moci“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého puderam (koncovku -eram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času druhé konjugační třídy)	
puder	pudermos
puderes	puderdes
puder	puderem

ver „vidět“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého viram (koncovku -iram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času třetí konjugační třídy)	
vir	virmos
vires	virdes
vir	virem

Stejně se časují také slovesa: *antever* „předvídat“¹⁶⁰ (1.os.sg. ▶ *antevir*), *entrever* „zahlédnout“ (1.os.sg. ▶ *entrevir*), *rever* „znovu vidět“ (1.os.sg. ▶ *revir*). Připomeňme jen, že u sloves *prover* „vybavit, zásobit“ a *desprover* „zbavit“ jsou slovesa pravidelná

¹⁵⁹ Viz předchozí poznámka.

¹⁶⁰ U sloves odvozených uvádíme opět jen tvary v 1.os.sg. V ostatních osobách mají tato slovesa stejný tvar jako sloveso základní.

v čase minulém. Jejich konjunktivní tvary tedy budou: *(des)prover*, *(des)proveres*, *(des)prover*, *(des)provermos*, *(des)proverdes*, *(des)proverem*.

dar „dár“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého <i>deram</i> (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
der	dermos
deres	derdes
der	derem

haver „být“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého <i>houveram</i> (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
houver	houvermos
houveres	houverdes
houver	houverem

ir „jít“ a ser „být“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého <i>foram</i> (koncovku <i>-oram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času, které jsou však v tomto případě atypické: <i>-or</i> , <i>-ores</i> , <i>-or</i> , <i>-ormos</i> , <i>-ordes</i> , <i>-orem</i>).	
for	formos
fores	fordes
for	forem

estar „být“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého <i>estiveram</i> (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
estiver	estivermos
estiveres	estiverdes
estiver	estiverem

dizer „řící“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého <i>disseram</i> (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
disser	dissermos
disseres	disserdes
disser	disserem

Stejně se časují v konjunktivu budoucího času také slovesa:¹⁶¹ *condizer* „být v souladu“ (1.os.sg. ► *condisser*), *contradizer* „protiřečit“ (1.os.sg. ► *contradisser*), *desdizer* „popřít“ (1.os.sg. ► *desdisser*), *entredizer* „říkat pro sebe“ (1.os.sg. ► *entredisser*), *maldizer* „proklínat“ (1.os.sg. ► *maldisser*), *predizer* „předvídat“ (1.os.sg. ► *predisser*), *redizer* „znovu opakovat“ (1.os.sg. ► *redisser*), atd.

fazer „dělat“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého fizeram (koncovku -eram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času druhé konjugační třídy)	
fizer	fizermos
fizeres	fizerdes
fizer	fizerem

Stejně tvary budou mít také odvozená slovesa¹⁶² *desfazer* „rozdělat“ (1.os.sg. ► *desfizer*), *malfazer* „škodit“ (1.os.sg. ► *malfizer*), *perfazer* „obnášet“ (1.os.sg. ► *perfizer*), *refazer* „předělat“ (1.os.sg. ► *refizer*), *satisfazer* „vyhovět“ (1.os.sg. ► *satisfizer*).

trazer „přinést“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého trouxeram (koncovku -eram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času druhé konjugační třídy)	
trouxer	trouxermos
trouxeres	trouxerdes
trouxer	trouxerem

querer „chtít“ ► 3.os.pl. minulého času jednoduchého quiseram (koncovku -eram nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času druhé konjugační třídy)	
quiser	quisermos
quiseres	quiserdes
quiser	quiserem

Sloveso *requerer* „žádat“ je slovesem pravidelným v minulém čase. Proto i jeho konjunktivní tvar bude pravidelný: *requerer*, *requereres*, *requerer*, *requerermos*, *requerdes*, *requererem*.

161 U sloves odvozených uvádíme opět jen tvary v 1.os.sg. V ostatních osobách mají tato slovesa stejný tvar jako sloveso základní.

162 Viz poznámka 161.

saber „vědět“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého souberam (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
souber	soubermos
souberes	souberdes
souber	souberem

pôr „položít, klást“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého puseram (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
puser	pusermos
puseres	puserdes
puser	puserem

Stejně se časují také slovesa:¹⁶³ *antepor* „dát přednost“ (1.os.sg. ▶ *antepuser*), *apor* „připojit“ (1.os.sg. ▶ *opuser*), *decompor* „rozložit“ (1.os.sg. ▶ *decompuser*), *expor* „vyložit“ (1.os.sg. ▶ *expuser*), *impor* „vnutit“ (1.os.sg. ▶ *impuser*), *indispor* „rozčilit“ (1.os.sg. ▶ *indispuser*), *opor* „postavit do cesty“ (1.os.sg. ▶ *opuser*), *pressupor* „předpokládat“ (1.os.sg. ▶ *pressupuser*), *repor* „nahradit“ (1.os.sg. ▶ *repuser*), *supor* „předpokládat“ (1. os.sg. ▶ *supuser*), *transpor* „překročit“ (1.os.sg. ▶ *transpuser*), atd.

ter „mít“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého tiveram (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
tiver	tivermos
tiveres	tiverdes
tiver	tiverem

Stejně se časují slovesa odvozená *abster-se* „zdržet se“ (1.os.sg. ▶ *abstiver*), *conter* „obsahovat“ (1.os.sg. ▶ *contiver*), *deter* „zadržet“ (1.os.sg. ▶ *detiver*), *entreter* „bavit“ (1.os.sg. ▶ *entretiver*), *manter* „udržet“ (1.os.sg. ▶ *mantiver*), *obter* „získat“ (1.os.sg. ▶ *obtiver*), *reter* „zadržet“ (1.os.sg. ▶ *retiver*), *suster* „podepřít“ (1.os.sg. ▶ *sustiver*).

vir „přijít“ ▶ 3.os.pl. minulého času jednoduchého vieram (koncovku <i>-eram</i> nahradíme koncovkami konjunktivu budoucího času <i>druhé konjugační třídy</i>)	
vier	viermos
vieres	vierdes
vier	vierem

163 Viz poznámka 161.

Stejné tvary konjunktivu futura mají také slovesa odvozená¹⁶⁴ *advir* „přihodit se“ (1. os.sg. ► *advier*), *contravir* „odvětit, porušit“ (1.os.sg. ► *contravier*), *intervir* „zasáhnout“ (1.os.sg. ► *intervier*), *provir* „pocházet“ (1.os.sg. ► *provier*).

Pozor: Jak již bylo řečeno, velmi často dochází k záměně tvarů sloves **ver** a **vir** v minulém čas jednoduchém, a tudíž i v konjunktivním tvaru budoucího času.

<i>vir</i> z tvaru <i>vieram</i> (zachováno <i>-ie-</i>)		<i>ver</i> z tvaru <i>viram</i> (podle vzoru <i>ouvir</i> – <i>ouviram</i>)	
vier	viermos	vir	virmos
vieres	vierdes	vires	virdes
vier	vierem	vir	virem

6.5.2.Sémantický rozbor konjunktivu budoucího

V typu větně kongruenčním a nekongruenčním se slovesa ve tvaru konjunktivu futura nevyskytují. Dokonce ani v typu souvětně kongruenčním není možné jeho použití. Použití konjunktivu budoucího času je typické pro souvětí nepřímo modální.

6.5.2.1. Typ souvětně nekongruenční

6.5.2.1.1. Vedlejší věty vztahné

Sloveso ve tvaru konjunktivu futura se vyskytuje **ve větách vedlejších vztahných** s otevřenou možností existence takového referenta, který bude splňovat žádané vlastnosti v budoucnosti. Vzhledem k větě hlavní, jejíž sloveso je v přítomném nebo budoucím čase, popř. v rozkazovacím způsobu, vyjadřuje konjunktiv futura časovou následnost.

Na rozdíl od předchozích případů, kde byl antecedent neurčitý použit s neurčitým členem nespécifickým (*um*), je v případě zdejších antecedent použit se členem určitým atributivním, který vyjadřuje možnou existenci referenta v budoucnosti, který bude teprve odpovídat propozici věty vedlejší. Ta je vyjádřena budoucím časem konjunktivu.

věta hlavní	věta vedlejší KONJUNKTIV futura
PŘÍTOMNÝ/BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	temporální význam: BUDOUCÍ vztah k VH: následnost vidový typ: atelický

164 Viz poznámka č. 161.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Compra o perfume</i> „Kup si ten parfém,	<i>que quiseres.</i> který budeš chtít.“

Věty vedlejší vztažné, které rozvíjejí podmět věty hlavní a v nichž je použito konjunktivu futura, jsou vloženy do věty hlavní:

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>As pessoas</i> „Ti pacienti ,	<i>que tiverem gripe</i> kterí budou mít chřipku,	<i>são atendidas amanhã.</i> budou vyšetřeni ráno.“

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>As pessoas</i> „Ti,	<i>que virem o filme</i> kterí uvidí ten film,	<i>vão ficar entusiasmadas.</i> budou nadšení.“

V případě reálného referenta se použije u antecedenta určitého členu v identifikačním významu a indikativu ve větě vedlejší vztažné.

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>As pessoas</i> „Ti,	<i>que viram o filme</i> kterí viděli ten film,	<i>ficaram entusiasmadas.</i> byli nadšení.“

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>As pessoas</i> „Ti pacienti ,	<i>que tinham gripe</i> kterí měli chřipku,	<i>foram atendidas amanhã.</i> byli vyšetřeni ráno.“

6.5.2.1.2. Vedlejší věty adverbiální

Sloveso ve tvaru konjunktivu futura se vyskytuje také ve větách **vedlejších okolnostních**, a to **podmínkových** a **časových**, kde vyjadřuje následnost ve vztahu k větě hlavní, která musí mít sloveso v přítomném, budoucím nebo v imperativu.

Ve větách adverbiálních **podmínkových** se vyskytuje sloveso v konjunktivním tvaru budoucího času, pokud vykazuje modální význam potenciální faktibilní s otevřenou možností realizace v budoucnosti (kontextově také v přítomnosti). Konjunktiv budoucího času se může pojít s podmínkovými spojkami: *caso* „jestliže, pokud“ a *se* „jestliže“. Použití konjunktivu s jinými podmínkovými spojkami má svá omezení. Temporální význam konjunktivu budoucího času je určen většinou kontextově, často je však také dvouznačný. Někdy vyjadřuje děj současný s dějem věty hlavní, jindy zase děj následný. V případě, že konjunktiv budoucího času vyjadřuje vztah současný k větě hlavní, je nahraditelný konjunktivem času přítomného (pokud je věta vedlejší uvozená spojkou *caso*.)

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Telefonar-te-ei/vou telefonar-te/telefono-te</i>	<i>se quiseres.</i>
„Já ti zavolám,	pokud budeš chtít.“
věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não poderás ir ao cinema</i>	<i>caso não pagues a entrada.</i>
„Nemůžeš/nebudeš moci jít do kina,	pokud nezaplatíš lístek.“

Vedlejší věty adverbialní časové s temporálním významem budoucím a vztahem následnosti k větě hlavní mají také sloveso v konjunktivu budoucího času. Nejčastěji jsou tyto věty uvozeny spojkami: *logo que* „jakmile“, *assim que* „jakmile“, *quando* „když“, *enquanto* „zatímco“, *sempre que* „vždy, když“. Použití s jinými spojkami je atypické.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Telefona-me</i>	<i>quando quiseres.</i>
„Zatelefonuj mi	až budeš chtít.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Vamos sair</i>	<i>logo que terminar a reunião.</i>
„Odejdemo,	hned jak skončí schůze.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Vamos visitar-te</i>	<i>logo que pudermos.</i>
„Navštívíme tě,	jakmile budeme moci.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>O Rui não pode ir à escola</i>	<i>enquanto estiver doente.</i>
„Rui nemůže jít do školy	dokud bude nemocen.“

Konjunktiv budoucího času se používá také ve větách **vedlejších měrových**, které jsou uvozeny spojkovým spojením **quanto mais** „čím více“, **quanto menos** „čím méně“. Konjunktiv budoucího času má zde temporální význam budoucí a modální význam faktibilní s možnou realizací v blízké i vzdálené budoucnosti.

věta vedlejší (konjunktiv futura)	věta hlavní (indikativ)
Quanto mais depressa formos, „Čím rychleji půjdeme,	mais cedo chegaremos ao restaurante tím dříve přijdeme do restaurace.“
Quanto menos barulho fizermos, „Čím méně hluku budeme dělat,	menos possibilidades temos de ser apanhados. tím menší je možnost, že nás chytí.

Tyto věty vedlejší jsou obdobou podmínkových vět s podmínkou reálnou faktibilní a otevřenou možností realizace v budoucnosti:

věta vedlejší (konjunktiv futura)	věta hlavní (indikativ)
Quanto mais depressa formos, Se formos mais depressa	mais cedo chegaremos ao restaurante <i>chegaremos mais cedo ao restaurante</i>
Quanto menos barulho fizermos, Se não fizermos barulho	menos possibilidades temos de ser apanhados. <i>haverá menor possibilides de sermos apanhados.</i>

6.6. KONJUNKTIV BUDOUČÍHO ČASU SLOŽENÉHO

6.6.1. Morfematická struktura

Konjunktiv předminulého času (port. *futuro composto do conjuntivo*) se tvoří pomocí auxiliárního slovesa *ter* ve tvaru budoucího konjunktivu (v archaické portugalštině a v portugalštině brazilské se občas používá také pomocné sloveso *haver*) a příčestí minulého významového slovesa (viz kapitola: 5.4.1.1., 5.4.1.2., 5.4.1.3.)

TIVER + příčestí	TIVERMOS + příčestí
TIVERES + příčestí	TIVERDES + příčestí
TIVER + příčestí	TIVEREM + příčestí

6.6.2. Sémantický rozbor konjunktivu budoucího času složeného

V typu větně kongruenčním a nekongruenčním se sloveso v konjunktivu budoucího času složeného nevyskytuje. Ani v typu souvětně kongruenčním není možné jeho použití. Použití konjunktivu budoucího času složeného je typické pro souvětí nepřímou modální.

6.6.2.1. Typ souvětně nekongruenční

6.6.2.1.1. Vedlejší věty vztažné

Sloveso ve tvaru konjunktivu složeného futura se sporadicky může vyskytnout **ve větách vedlejších vztažných** s otevřenou možností existence takového referenta, který bude splňovat žádané vlastnosti v budoucnosti. Vzhledem k větě hlavní, jejíž sloveso je v přítomném nebo budoucím čase, popř. v rozkazovacím způsobu, vyjadřuje konjunktiv futura časovou následnost.

Stejně jako je tomu u konjunktivu budoucího času, je i zde antecedent použit se členem určitým atributivním, který vyjadřuje možnou existenci referenta v budoucnosti, který bude teprve odpovídat propozici věty vedlejší. Ta je vyjádřena budoucím časem konjunktivu.

věta hlavní	věta vedlejší (konjuntiv futura)
PŘÍTOMNÝ/BUDOUCÍ ČAS IMPERATIV	temporální význam: BUDOUCÍ vztah k VH: následnost vidový typ: telický

Věty vedlejší vztažné, které rozvíjejí podmět věty hlavní a v nichž je použito konjunktivu futura, jsou vloženy do věty hlavní:

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>Os alunos</i> „Ti studenti,	<i>que tiverem lido o romance</i> kterí budou mít přečtený ten román,	<i>vão escrever um ensaio sobre ele.</i> o něm napíší esej.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Há que cumprir as regras</i> „Je nutné dodržovat řád,	<i>que tiverem sido estabelecidas para o sector financeiro .</i> který bude stanoven pro finanční sektor.“

V případě reálného referenta se použije u antecedenta určitého členu v identifikačním významu a indikativu ve větě vedlejší vztažné.

věta hlavní (podmět)	věta vedlejší	věta hlavní (přísudek)
<i>Os alunos</i> „Ti studenti,	<i>que tinham lido o romance</i> kterí si přečetli ten román,	<i>escreveram um ensaio sobre ele.</i> o něm napsali esej.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Há que cumprir as regras</i> „Je nutné dodržovat řád,	<i>que tinham sido estabelecidas para o sector financeiro .</i> který byl stanoven pro finanční sektor.“

6.6.2.1.2. Vedlejší věty adverbialní

Za stejných podmínek se používá konjunktivu futura složeného ve větách okolnostních **podmínkových a časových**, kde vyjadřuje následnost ve vztahu k větě hlavní, která musí mít sloveso v přítomném nebo budoucím čase, popřípadě v imperativním tvaru.

Ve větách adverbialních **podmínkových** mají slovesa v konjunktivním tvaru složeného času temporální význam budoucí (popřípadě přítomný) a modální význam potenciální faktibilní s otevřenou možností realizace v budoucnosti (popřípadě v přítomnosti) s předpokladem telické povahy děje, tedy ukončeného děje budoucího před dějem budoucím ve větě hlavní.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Pagar-te-ei/vou pagar-te/pago-te</i>	<i>se tiveres terminado todo o trabalho .</i>
„Já ti zavolám,	pokud budeš mít hotovou celou práci.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>Não poderás ir ao cinema</i>	<i>caso não tiveres pago a entrada.</i>
„Nemůžeš/nebudeš moci jít do kina,	pokud nebudeš mít zaplacený lístek.“

Vedlejší věty adverbiální časové s temporálním významem budoucím a vztahem následnosti k větě hlavní mají také sloveso v konjunktivu budoucího času. Nejčastěji jsou tyto věty uvozeny spojkou: *até que* „až, dokud“, *logo que* „jakmile“, *assim que* „jakmile“, *quando* „když“, *enquanto* „zatímco“, *sempre que* „vždy, když“. Použití s jinými spojkami je atypické.

věta hlavní	věta vedlejší
<i>A lista dos candidatos será publicada</i>	<i>quando tivermos visto todos os curriculares.</i>
„Seznam kandidátů bude uveřejněn	až budeme mít pročteny všechny životopisy.“

věta hlavní	věta vedlejší
<i>As greves continuarão/continuum</i>	<i>enquanto a administração não tiver dado resposta à proposta do sindicato.</i>
„Stávka bude pokračovat	dokud úřad nebude mít odpověď na návrh syndikátu.“

6.7. SOUSLEDNOST ČASOVÁ KONJUNKTIVNÍ

Jak bylo zmíněno v kapitolách věnovaných sémantickým rozborům jednotlivých konjunktivních tvarů, lze vysledovat v souvětích tři typy časové souslednosti vyjadřující vztah mezi větou hlavní a vedlejší: současnost, následnost a předčasnost. Jde o tři roviny, které jsou v rámci časové souslednosti vyjádřeny různě v jednotlivých souvětích. Například v souvětích přímo modálních nelze explicitně vyjádřit vztah následnosti věty vedlejší, zatímco v souvětích nepřímě modálních lze tento vztah vyjádřit pomocí konjunktivu futura. V souvětích s vedlejší větou podmínkovou jsou kompatibilní vždy jen některé slovesné časy a způsoby.

V následujících tabulkách uvádíme časy a způsoby, které jsou kompatibilní v různých typech souvětí v závislosti na časovém vztahu mezi větou vedlejší a hlavní a v závislosti na času věty hlavní.

Přímo modální souvětí:

věta hlavní	věta vedlejší - konjunktiv	
indikativ čas: přítomný/budoucí/ složený minulý čas imperativ	následnost	konjunktiv přítomného času
	současnost	
	předčasnost	konjunktiv minulého času konjunktiv imperfekta (expresivnější) ¹⁶⁵ konjunktiv plus-quam-perfekta (vyjadřující delší časový interval mezi propozicemi VH a VV)
čas: všechny minulé časy (kromě minulého složeného) kondicionál	následnost	konjunktiv imperfekta
	současnost	
	předčasnost	konjunktiv plus-quam-perfekta

165 Někdy se pro vyjádření většího časového intervalu mezi VV a VH používá konjunktivu plus-quam-perfekta. Tak rozdíl mezi větou: a) *É possível que o banco tenha estado aberto.* a větou b) *É possível que o banco tivesse estado aberto.* spočívá v časové vzdálenosti mezi propozicí věty hlavní a věty vedlejší. Věta a) implikuje vztah bezprostřední předčasnosti VV, zatímco věta b) implikuje vztah vzdálenější minulosti VV.

Paradigma:

věta hlavní	věta vedlejší - konjunktiv	
É possível que	následnost	o banco esteja aberto.
	současnost	
	předčasnost	o banco tenha estado aberto. o banco estivesse aberto. ¹⁶⁵
Era possível que	následnost	o banco estivesse aberto.
	současnost	
	předčasnost	o banco tivesse estado aberto.

Nepřímo modální souvětí (vedlejší věty vztažné)

věta hlavní	věta vedlejší – konjunktiv	
indikativ čas: přítomný/budoucí/ složený minulý čas imperativ	následnost	konjunktiv budoucího času
	současnost	konjunktiv přítomného času
	předčasnost	konjunktiv minulého času konjunktiv imperfekta
čas: všechny minulé časy (kromě složeného času minulého) kondicionál	následnost	konjunktiv imperfekta
	současnost	
	předčasnost	konjunktiv plus-quam-perfekta

Paradigma:

věta hlavní	věta vedlejší – konjunktiv	
<i>Compra o perfume</i>	<i>que</i>	<i>quiseres.</i>
<i>Procuramos uma secretária</i>		<i>fale português.</i>
<i>Precisamos de falar com alguém</i>		<i>tenha visto/visse /tivesse visto o acidente.</i>
věta hlavní	věta vedlejší – konjunktiv	
<i>Procurámos uma secretária</i>	<i>que</i>	<i>falasse português.</i>
<i>Precisámos de falar com alguém</i>		<i>tivesse visto o acidente.</i>

Nepřímá modální souvětí (vedlejší věty adverbialní)

věta hlavní – indikativ (imperativ)	věta vedlejší – konjunktiv	
čas: přítomný/budoucí/složený minulý čas imperativ	následnost	konjunktiv budoucího času
	současnost	konjunktiv přítomného času
	předčasnost	konjunktiv minulého času konjunktiv imperfekta
čas: všechny minulé časy (kromě času jednoduchého minulého) kondicionál	následnost	konjunktiv imperfekta
	současnost	
	předčasnost	konjunktiv plus-quam-perfekta

Paradigma:

věta hlavní	věta vedlejší - konjunktiv
<i>Vou-te telefonar</i>	<i>quando puder.</i>
<i>Vamos jogar futebol</i>	<i>embora esteja a chover.</i>
<i>A Ana vai ajudar-me</i>	<i>mesmo que não lho tenha pedido.</i>
věta hlavní	věta vedlejší - konjunktiv
<i>Tinha que telefonar-lhe</i>	<i>antes que sáisse de casa.</i>
<i>A Ana ajudou-me</i>	<i>mesmo que não lho tivesse pedido.</i>

Nepřímá modální souvětí (vedlejší věty adverbialní podmínkové)

věta hlavní - indikativ	věta vedlejší - konjunktiv
čas přítomný/ budoucí/imperativ	konjunktiv přítomného/budoucího času
kondicionál/imperfektum	konjunktiv imperfekta
kondicionál minulý/ plus-quam-perfektum	konjunktiv plusquamperfekta

Paradigma:

věta hlavní - indikativ	věta vedlejší - konjunktiv
<i>Vou/irei/vamos ao treino</i>	<i>caso faça bom tempo.</i>
<i>Vou/irei/vamos ao treino</i>	<i>se/quando fizer bom tempo.</i>
<i>Iria/ia ao treino</i>	<i>se fizesse bom tempo.</i>
<i>Teria ido/Tinha ido ao treino</i>	<i>se tivesse estado bom tempo.</i>